

«Κουρδικό ζήτημα», Ισλαμικό Κράτος, ΗΠΑ και περίχωρα

Il Lato Cattivo (Οκτώβρης 2014)

Το κείμενο που ακολουθεί είχε ετοιμαστεί αρχικά για μία εκδήλωση –που πραγματοποιήθηκε στην Μπολόνια στις αρχές του Σεπτεμβρίου 2014– με τον Ντανιέλε Πεπίνο, συγγραφέα του άρθρου «Kurdistan. Nell’occhio del ciclone» [Κουρδιστάν. Στο μάτι του κυκλώνα] (*Nunatak*, ν. 35, καλοκαίρι 2014). Αδυνατώντας να συμμετέχουμε στην εκδήλωση, ξαναδουλέψαμε το αρχικό κείμενο και αυτό που ακολουθεί μπορεί να διαβαστεί είτε σαν μία σειρά σημειώσεων στο περιθώριο του προαναφερθέντος κειμένου είτε σαν ένα αυτόνομο κείμενο.

Το «Kurdistan. Nell’occhio del ciclone» έχει το αδιαμφισβήτητο προτέρημα ότι παρουσιάζει με σαφήνεια τις πολιτικές δυνάμεις που είναι ενεργές στην περιοχή του Κουρδιστάν, όμως το άρθρο εγείρει κάποια ερωτήματα με τα οποία εμείς θα θέλαμε να ασχοληθούμε. Πέρα από μία απλή αξιοποίηση της επέμβασης των πολιτοφυλακών του ΡΚΚ προς υποστήριξη των κούρδων Γεζίντι που απειλούνται από το Ισλαμικό Κράτος (IS) στο βόρειο Ιράκ, ο συγγραφέας εμφανίζεται σαν απολογητής αυτής της οργάνωσης και της υποτιθέμενης «ελευθεριακής» στροφής της (ο αποκαλούμενος «δημοκρατικός συνομοσπονδισμός»). Επιπλέον, η απουσία μίας περιγραφής των κοινωνικών και ταξικών δυνάμεων που εκφράζει η κάθε δύναμη, κάνει τις ενέργειές τους να εμφανίζονται ως το προϊόν απλών υποκειμενικών επιλογών, τις οποίες κάνουν ακαθόριστα άτομα. Τέλος, διάφορα ζητήματα, από τη χρηματοδότηση του ίδιου του ΡΚΚ μέχρι τις συμμαχίες που διαμορφώνονται στη Μέση Ανατολή, εξετάζονται επί τροχάδην. Φυσικά για να αναλύσει κανείς εξαντλητικά όλα αυτά τα ζητήματα θα έπρεπε να γράψει ολόκληρα βιβλία, και για αυτόν το λόγο πιστεύουμε ότι οι σημειώσεις που ακολουθούν θα είναι εξίσου ελλιπείς. Όμως νομίζουμε ότι θα μπορέσουν να ρίξουν ένα διαφορετικό φως τόσο στις πρόσφατες εξελίξεις στο «κουρδικό ζήτημα», όσο και στα όσα συμβαίνουν για ακόμα μια φορά στη Μέση Ανατολή. Χωρίς να ξεχνάμε ότι, εάν αυτό μπορεί να έχει κάποια χρησιμότητα για εμάς ή για άλλους, αυτή βρίσκεται στο γεγονός ότι μπορεί να θέσει όχι το ζήτημα της *αυτονομίας* (ό,τι κι αν σημαίνει αυτή), αλλά του *κομμουνισμού*.

Το κουρδικό ζήτημα: μια ιστορική ανασκόπηση

Η εμφάνιση ενός συγκεκριμένου «κουρδικού ζητήματος» μετά το τέλος του πρώτου παγκοσμίου πολέμου, θα πρέπει να εγγραφεί στη χαοτική διαδικασία του σχηματισμού των εθνών-κρατών στην Εγγύς και Μέση Ανατολή. Παντού, ο σχηματισμός ενός σύγχρονου έθνους-κράτους συνεπάγεται την ανάγκη να συμπίπτουν τα διοικητικά σύνορα του Κράτους με εκείνα μίας και *μοναδικής* εθνικής κοινότητας. Τα πολυεθνικά κράτη αποτελούν ως επί το πλείστον προβληματικές ή εξαιρετικές καταστάσεις: το έθνος-κράτος, *δηλαδή το Κράτος του Κεφαλαίου*, είναι μονο-εθνικό, δεδομένου ότι η σχέση μεταξύ του ατόμου και του Κράτους που αυτό έχει κατασκευάσει δεν μπορεί να ανεχτεί την υπακοή σε ενδιάμεσες κοινότητες· επομένως το Κράτος και το έθνος πρέπει να συμπίπτουν. Η διαδικασία αυτή δεν έχει τίποτα το «φυσικό», είναι μία διαδικασία ομογενοποίησης που συμπεριλαμβάνει κάθε

είδους πρόχειρες λύσεις, και μπορεί να χρησιμοποιήσει ήπιες μορφές αφομοίωσης όπως και την πιο κτηνώδη μορφή εθνικής κάθαρσης. Εάν αληθεύει ότι στην Ευρώπη το παζλ των πληθυσμών αποτέλεσε μικρότερο εμπόδιο απ' ό,τι στα Βαλκάνια ή τη Μέση Ανατολή, ο λόγος δεν οφείλεται τόσο στη μικρότερη ή μεγαλύτερη πολυπλοκότητα ή την επιλυσιμότητα του παζλ αυτού καθαυτού, αλλά στο γεγονός ότι, εάν στην Ευρώπη ο σχηματισμός των εθνών-κρατών πραγματοποιήθηκε με την ώθηση μιας ενδογενούς καπιταλιστικής ανάπτυξης, που με τη σειρά της κατέστη εφικτή χάρη σε μία ακριβή διαδοχή προγενέστερων τρόπων παραγωγής, στα Βαλκάνια και τη Μέση Ανατολή αυτός ακολούθησε μια καπιταλιστική ανάπτυξη που πήγαζε από αλλού και τους ενδοκαπιταλιστικούς ανταγωνισμούς που προκλήθηκαν απ' αυτήν. Από τον κατακερματισμό της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, δηλαδή το διαμοιρασμό των εδαφών της από τις νικήτριες δυνάμεις του πολέμου, τη Γαλλία και τη Μεγάλη Βρετανία, προέκυψε η μετέπειτα δημιουργία, από τη μία, του Ιράκ και της Συρίας, υπό βρετανική εντολή το πρώτο και γαλλική η δεύτερη, και από την άλλη της Τουρκίας με την άνοδο του εθνικιστικού κινήματος του Μουσταφά Κεμάλ (Ατατούρκ). Ο τελευταίος, αμέσως, βρέθηκε αντιμέτωπος με τον πολυεθνικό χαρακτήρα του μελλοντικού τουρκικού Κράτους (Τούρκοι, Κούρδοι και Έλληνες της Ανατολίας), αν και αυτή είχε ήδη «απλοποιηθεί» λόγω της εξόντωσης των Αρμενίων από τους Νεότουρκους τη διετία 1915-'16 (1.200.000 νεκροί). Όσον αφορά τους Κούρδους, η Συνθήκη των Σεβρών (10 Αυγούστου 1920) είχε ήδη προβλέψει τη δυνατότητα δημιουργίας ενός μικρού ανεξάρτητου κουρδικού κράτους, υπό τον όρο ότι αυτό θα ανταποκρινόταν στη συλλογική βούληση του κουρδικού πληθυσμού καθώς και ότι θα ιδρύοταν και ένα αρμενικό κράτος σε ορισμένες επαρχίες της ανατολικής Ανατολίας. Οι προϋποθέσεις αυτές απορρίφθηκαν από ορισμένους φύλαρχους και από τους σείχηδες (γαιοκτήμονες), λόγω της πολύ μικρής έκτασης που θα καταλάμβανε το προβλεπόμενο κουρδικό κράτος σε σχέση με το μέγεθος της περιοχής που καταλάμβαναν οι κουρδικοί πληθυσμοί, έκταση που άλλωστε θα μειωνόταν ακόμα περισσότερο από τη δημιουργία ενός αρμενικού κράτους. Ο εμβρυώδης κουρδικός εθνικισμός επιχείρησε τότε να προσδεθεί στους κεμαλιστές, οι οποίοι σαν απάντηση, αφού κατόρθωσαν να παγιώσουν τις θέσεις τους, κατέστειλαν, πέρα από τους μαρξιστές, και την κουρδική αντιπολίτευση κοντά στο Κορσίγι (1921) και επέβαλαν με τη Συνθήκη της Λοζάννης (1923) την αναθεώρηση της Συνθήκης των Σεβρών που είχε υπογραφεί τρία χρόνια νωρίτερα, ορίζοντας τα σημερινά σύνορα της Τουρκίας και αφήνοντας έτσι το νότιο Κουρδιστάν υπό βρετανική εντολή.

Η ιστορία του κουρδικού κινήματος χωρίζεται σε δύο μεγάλες περιόδους: η πρώτη, από το 1919 μέχρι το 1990 με μία σαφή τομή το 1946 (Δημοκρατία του Μαχαμπάντ), είναι η περίοδος του εθνικισμού με τη στενή έννοια· η δεύτερη, από το 1990 μέχρι σήμερα, είναι εκείνη που θα αποκαλέσουμε, ακολουθώντας τον Χαμίτ Μποζαρσλάν, ως «κρίση του εθνικισμού». Αν και σε μικρότερο βαθμό απ' ό,τι στην υπόλοιπη Μέση Ανατολή, αυτές οι μεγάλες ιστορικές καμπές αποτυπώνουν την εναλλαγή, στο εσωτερικό του κουρδικού χώρου, τριών διαφορετικών φραξιών της αστικής τάξης που ηγούνταν της κοινωνίας: γαιοκτητική αστική τάξη, διανοούμενη μικροαστική τάξη και πετρελαϊκή αστική τάξη. Η πρώτη περίοδος –την οποία σημαδεύει η ηγεμονία της γαιοκτητικής αστικής τάξης– χαρακτηρίζεται από μια σειρά βίαιων εξεγέρσεων: από το 1919 μέχρι το 1930. Στο ιρανικό Κουρδιστάν την εξέγερση καθοδηγεί η συνομοσπονδία των φυλών υπό την ηγεσία του Shikak – την οποία αρχικά υποστήριζαν οι κεμαλιστές, για να της εναντιωθούν στη συνέχεια. Στο Ιράκ, το κίνημα καθοδηγεί, αρχικά, ο σείχης Μαχμούντ Μπαρζαντζί –ο οποίος αυτοανακηρύχθηκε Βασιλιάς του Κουρδιστάν– και στη συνέχεια η οικογένεια

Μπαρζανί. Στην Τουρκία, καταγράφονται δεκαοκτώ εξεγέρσεις μέσα σε λιγότερο από δεκαπέντε χρόνια (1927-'30 στο Αραράτ· 1936-'38 στο Ντερσίμ)· οι Κούρδοι της Συρίας συμμετέχουν σε πολλά από αυτά τα κινήματα. Το τελευταίο σημαντικό γεγονός αυτής της περιόδου είναι η ανακήρυξη, στις 22 Ιανουαρίου 1946, μίας αυτόνομης δημοκρατίας στο Ιράν, στο κενό που είχε δημιουργήσει η σοβιετική κατοχή ενός τμήματος της χώρας. Η Δημοκρατία του Μαχαμπάντ, αδυνατώντας να κινητοποιήσει το σύνολο των Κούρδων του Ιράν (μολονότι προστρέχουν να την υπερασπιστούν πολυάριθμοι Κούρδοι από την Τουρκία και το Ιράκ), σπαρασσομένη από εσωτερικές διαμάχες, θα διαλυθεί στις 15 Δεκεμβρίου του 1946 από τον ιρανικό στρατό και ο πρόεδρος της, ο Μουχάμεντ, θα εκτελεστεί. Το KDP του Μουσταφά Μπαρζανί με τους *πεςμεργκά* του, που είχε προστρέξει από το Ιράκ για να υποστηρίξει τη Δημοκρατία, κατέφυγε στην ΕΣΣΔ όπου θα παραμείνει μέχρι το 1958.

Τις εξεγέρσεις αυτές, που συχνά επεκτεινόταν και πέρα από τα σύνορα ενός κράτους και συνήθως επέσειαν την κατηγορία ότι υποδαυλιζόνταν από ξένες δυνάμεις, κατέστειλαν από κοινού οι εμπλεκόμενες χώρες:

Καμία από αυτές [οι νεογέννητες αστικές τάξεις της Τουρκίας, της Συρίας, του Ιράν και του Ιράκ, σ.σ.] δεν είχε τον παραμικρό δισταγμό να πράξει μέχρι τέλους το βρώμικο έργο της. Η πρώτη που διακρίθηκε για την άγρια καταστολή εις βάρος των Κούρδων ήταν η «προοδευτική» αστική τάξη της Τουρκίας, υπό την ηγεσία του Κεμάλ Ατατούρκ, για τον οποίο ίσως [sic!, σ.σ] ακόμα η ίδια η Τρίτη Διεθνής των πρώτων χρόνων έτρεφε αρκετές ψευδαισθήσεις [...] ο κεμαλισμός εξαπέλυσε, από το '25 μέχρι το '37, την αιματηρή καταστολή των επαναλαμβανόμενων λαϊκών εξεγέρσεων, μέχρι του σημείου να υποβιβάσει τους Κούρδους σε «ορεσίβιους Τούρκους» και το Κουρδιστάν σε Ανατολική Τουρκία, χάρη σε εκστρατείες ειρήνευσης στις οποίες η τουρκική κυβέρνηση (ειδικά το '25) είχε την αποτελεσματική βοήθεια της Γαλλίας. Η αραβο-ιρακινή αστική τάξη, από τη μεριά της, η οποία εφήρμοσε και συνεχίζει να εφαρμόζει το βίαιο εξαραβισμό της πετρελαιοφόρας κουρδικής περιοχής του Κιρκούκ, σε μια πρώτη φάση με τη συμβολή της Μεγάλης Βρετανίας ('43-'45) και σε μία δεύτερη με τη, αν μη τι άλλο, στρατιωτική υποστήριξη της ΕΣΣΔ ('61-'75), σύντριψε ένα γενικευμένο ανταρτοπόλεμο. Η ιρανική αστική τάξη, η οποία ούτε καν με τον ψευτο-επαναστάτη δρ. Μοσαντέκ δεν αναγνώρισε την ύπαρξη ενός εθνικού κουρδικού ζητήματος στο Ιράν, διακρίθηκε όχι μόνο για τη διαρκή καταστολή, που από κάποιες απόψεις θύμιζε «τελική λύση», εις βάρος των Κούρδων του Ιράν, αλλά και για την ενεργό συμμετοχή της στην καταστολή των εξεγέρσεων των Κούρδων της Τουρκίας (τη δεκαετία του '30), καθώς και για τον αισχρό κυνισμό με τον οποίο, σε συνεργασία με τη ΣΙΑ και τον Κίσινγκερ, έπαιξε το χαρτί της «υποστήριξης» των Κούρδων του Ιράκ το '75. Η αστική τάξη της Συρίας, τέλος, η πιο... προοδευτική απ' όλες (όπως γνωρίζουν καλά οι Παλαιστίνιοι των προσφυγικών στρατοπέδων της Συρίας), παρόλο που στην επικράτειά της δεν αντιμετώπιζε κάποιον πραγματικό «κουρδικό κίνδυνο», εκδίωξε από τις εκτάσεις που διέμεναν 140.000 φτωχούς κούρδους αγρότες και εγκατέστησε στη θέση τους άραβες, χρησιμοποίησε συστηματικά εις βάρος των Κούρδων διοικητικές διακρίσεις, αστυνομικές διώξεις και τιμωρητικές απολύσεις καθώς και πάσης φύσεως τεχνάσματα της... προόδου.¹

Το διάστημα ανάμεσα στο '46 και το '58 είναι «η εποχή της σιωπής»: με εξαίρεση κάποιες μεμονωμένες τοπικές εξεγέρσεις και την τοπική εκλογική επιτυχία του KDP (80% των ψήφων) στο Ιράν του Μοσαντέκ, το κουρδικό κίνημα έμοιαζε σε αφασία. Ωστόσο η ένταση της καταστολής, από μόνη της, δεν αρκεί για να εξηγήσει την κατάσταση αυτή. Πράγματι, τη δεκαετία του '50 σημειώνεται η απαρχή μιας μαζικής εξόδου από την ύπαιθρο, ιδιαίτερα στο τουρκικό και το ιρακινό Κουρδιστάν, όπου οι πόλεις του Ντιγιαρμπακίρ, του Ερμπίλ και της Σουλεϊμανίγια ξεπερνούν τους 100.000 κατοίκους). Χάρη στην ανάπτυξη του δικτύου μεταφορών και την εντατικοποίηση της σχολειοποίησης στο τουρκικό Κουρδιστάν –που με τη σειρά τους

¹ “Con il proletariato e i lavoratori rivoluzionari del Kurdistan” [Με το προλεταριάτο και τους επαναστάτες εργαζόμενους του Κουρδιστάν], ένθετο στο *Quaderni Marxisti*, τ. 3, 1984.

συνδέονται με την ανάπτυξη της τουρκικής βιομηχανίας– κάνει την εμφάνισή της μία μικροαστική τάξη που αποτελείται κυρίως από δασκάλους και εκπρόσωπους των ελεύθερων επαγγελματιών, καθώς και από αυτοδίδακτους τεχνίτες· πολλοί νέοι που προέρχονται από τα φτωχότερα στρώματα του πληθυσμού αποκτούν την ευκαιρία να αφοσιωθούν στις σπουδές. Αυτή η μορφομένη μικροαστική τάξη –που σχηματίστηκε στη Δυτική Τουρκία, στην Ιστανμπούλ και την Άγκυρα, οι μοναδικές πανεπιστημιακές πόλεις που υπήρχαν στη χώρα τη δεκαετία του '50– αναβίωσε τον κουρδικό εθνικισμό τις δεκαετίες του '60 και του '70, μετά το πρώτο πραξικόπημα στην Τουρκία (1960), προσδίδοντας στο κίνημα έναν πιο σαφή εθνικο-λαϊκό χαρακτήρα:

Οι πατριώτες της αριστεράς κατόρθωσαν να κινητοποιήσουν τις μάζες. Η επιτυχία τους συνδεόταν με την ικανότητά τους να «εκμεταλλευτούν ορισμένες οικονομικές δυσκολίες» και να αναδείξουν ορισμένες ανισότητες (την υπανάπτυξη της Ανατολικής Τουρκίας, την ανεπάρκεια των πόρων που δέσμευαν τα πενταετή πλάνα). Επίσης οφειλόταν εξίσου στην ικανότητά τους να συνταχθούν με τους πληθυσμούς που επλήγησαν από την απαλλοτρίωση των αγροτικών εκτάσεων προς όφελος της πετρελαϊκής βιομηχανίας στην επαρχία Μπατμάν. Ξεσηκώθηκαν για να υπερασπιστούν και τους αγρότες και εργάτες της επαρχίας αυτής που ζητούσαν να απασχοληθούν στην εξόρυξη του πετρελαίου. Έγιναν οι συνήγοροι των ακτημόνων αγροτών και των, στην πλειοψηφία τους αγροτικών, πληθυσμών που υφίσταντο τη βία των ειδικών μονάδων του στρατού.²

Είναι η λεγόμενη «γενιά του '49».

Το πραξικόπημα της 12ης Μαρτίου 1971 στην Τουρκία, προκάλεσε βίαιες αντιδράσεις, εκκινούμενες και από την οικονομική κατάσταση· είναι «τα χρόνια της ακυβερνησίας», στη διάρκεια των οποίων η μία κυβέρνηση διαδεχόταν την άλλη, αδυνατώντας όλες να διατηρήσουν στα χέρια τους τα ηνία της κατάστασης, μέχρι το νέο στρατιωτικό πραξικόπημα του 1980. Σε αυτήν τη φάση, οι παράνομες κουρδικές οργανώσεις πολλαπλασιάζονται· η κοινωνική τους σύνθεση είναι σχεδόν η ίδια με εκείνη της αμέσως προηγούμενης περιόδου: φοιτητές και ελεύθεροι επαγγελματίες· αντιθέτως, ο μέσος όρος ηλικίας των μελών τους πέφτει και από πολιτική άποψη στρέφονται προς το μαρξισμό-λενινισμό που εκείνη την εποχή ήταν πολύ της μόδας στους ευρωπαίους διανοούμενους. Μετά τη γενική αμνηστία της 26ης Απριλίου 1974, οι Κούρδοι που είχαν συλληφθεί μετά το πραξικόπημα του 1971 για πολιτικά αδικήματα, απελευθερώθηκαν και όσοι είχαν καταφύγει στο εξωτερικό μπόρεσαν να επιστρέψουν. Τότε δημιουργούνται οργανώσεις όπως το PSKT (Σοσιαλιστικό Κόμμα του Τουρκικού Κουρδιστάν, το οποίο έχει ως στόχο ένα αυτόνομο Κουρδιστάν στα πλαίσια μιας σοσιαλιστικής Τουρκίας) και το PKK (το Εργατικό Κόμμα του Κουρδιστάν, υπέρ της ανεξαρτησίας του Κουρδιστάν). Οι κουρδικές οργανώσεις που δημιουργήθηκαν την περίοδο αυτή θα επιδοθούν σε έναν ανηλεή αγώνα μεταξύ τους και μόνο το PKK και (σε μικρότερο βαθμό) το PSKT θα επιβιώσουν μέχρι το πολλοστό πραξικόπημα του 1980.

Αρχικά το PKK ήταν μόλις κάτι περισσότερο από μία σχέση νεαρών φοιτητών, που η πολιτική τους κουλτούρα περιοριζόταν σε έναν πολύ θολό μαρξισμό και κυρίως στην προσωπολατρία του Αμπντουλάχ Οτσαλάν (που ανήκε στην «γενιά του '49»): ο ταξικός χαρακτήρας που διεκδικεί το όνομα της οργάνωσης παραμένει σε καθαρό φραστικό επίπεδο, ή κάτι το ευκταίο. Μια πρωτο-κομματική δομή υφίστατο ήδη από το 1974, αλλά το κόμμα ιδρύθηκε επίσημα μόλις το 1978. Αυτό διακήρυσσε ότι τελικός στόχος του ήταν η απελευθέρωση του Κουρδιστάν από την τουρκική

² Özcan Yilmaz, *La formation de la nation kurde en Turquie* [Ο σχηματισμός του κουρδικού έθνους στην Τουρκία] PUF, Παρίσι 2013, σελ. 114.

αποικιοκρατία, «η οποία είχε τη στήριξη του ιμπεριαλισμού, από το εξωτερικό, και των μεταπρατών φεουδαρχών, στο εσωτερικό». Οι κούρδοι «φεουδάρχες» (δηλαδή η γαιοκτητική αστική τάξη) και φύλαρχοι περιγράφονται ως «η σημαντικότερη κοινωνική αιτία που εμποδίζει την ανάπτυξη του κουρδικού έθνους»³. Το ΡΚΚ, επομένως, αντιγράφει το μοντέλο οργανώσεων ανάλογου προσανατολισμού (μαρξιστικές-λενινιστικές, γκεβαριστικές, τριτοκοσμικές κλπ.) που, καλώς ή κακώς, είχαν εξαπλωθεί μέχρι τότε στη Λατινική Αμερική, την Ασία και την Αφρική, αλλά μπαίνει στο προσκήνιο με μία μικρή καθυστέρηση, ενώ αυτές είχαν αρχίσει να ακολουθούν καθοδική πορεία. Ιδιαίτερα στην περιοχή της Εγγύς και Μέσης Ανατολής,

Η συντριπτική ήττα που υπέστησαν οι αραβικοί στρατοί από εκείνον του Ισραήλ [είναι] αδιαμφισβήτητο το κυριότερο γεγονός που [σπάει] οριστικά την ακολουθία των συνεχόμενων επιτυχιών του επαναστατικού αραβικού εθνικισμού, αντιιμπεριαλιστικού και ενωτικού, πρωτοπορία του οποίου ήταν η νασερική Αίγυπτος μετά την εθνικοποίηση του Σουέζ το 1956.⁴

Αν και μακροπρόθεσμα οι συνέπειες αυτής της καθυστέρησης θα γίνουν αισθητές, αυτή δεν είναι άμεσα αντιληπτή. Από το 1978, η οργάνωση γίνεται αρκετά ισχυρή για να εξαπολύσει τον «επαναστατικό πόλεμο ενάντια στους φεουδάρχες»· σε αυτήν τη φάση η δράση της συνίσταται κυρίως σε απόπειρες δολοφονίας (επιτυχημένες και μη) εις βάρος φυλάρχων, αλλά συμμετέχει και στις τοπικές εκλογές (το 1979 εκλέγεται ο πρώτος υποψήφιος που έχει την υποστήριξη του ΡΚΚ στο Μπατμάν). Ταυτόχρονα, ο «επαναστατικός πόλεμος» διεξάγεται και εναντίον των αντίπαλων οργανώσεων: οι συγκρούσεις μεταξύ του ΡΚΚ και του ΚΥΚ (Εθνικοί Απελευθερωτές του Κουρδιστάν) στις επαρχίες του Μαρντίν και του Χακάρι είναι εξαιρετικά αιματηρές, με δεκάδες νεκρούς και τραυματίες. Μετά το πραξικόπημα του 1980, η πλειοψηφία των μελών του ΡΚΚ που δεν κατόρθωσαν να εγκαταλείψουν την Τουρκία, συνελήφθησαν (τα επίσημα στοιχεία μιλάνε για 1.800 συλληφθέντες, αλλά μόνο η φυλακή του Ντιγιαρμπακίρ «φιλοξένησε» περίπου 5.000 Κούρδους κατηγορούμενους για συμμετοχή στο ΡΚΚ)· δεκάδες κρατούμενοι πέθαναν στη διάρκεια απεργιών πείνας.

Το 1981 ξεκίνησε η αναδιοργάνωση του ΡΚΚ στο εξωτερικό, αλλά, από τη σκοπιά της διεθνούς κατάστασης, η κρίσιμη χρονιά είναι το 1979: η Αίγυπτος του Σαντάτ αναγνώρισε το Ισραήλ (συμφωνίες του Καμπ Ντέιβιντ) επισημοποιώντας έτσι τη χρεοκοπία του παναραβικού σοσιαλισμού· η ιρανική επανάσταση, που ξεκίνησε στα εργοστάσια και τις λαϊκές συνοικίες, έφερε στην εξουσία τον Χομεϊνί· η ΕΣΣΔ κατέλαβε το Αφγανιστάν. Σε αυτό το ζοφερό σκηνικό, μέσα στο οποίο η συνοχή αυτού που ακόμα μπορούσε να πλασάρεται ως ένα σχετικό ενιαίο αντιιμπεριαλιστικό μέτωπο, λιώνει σαν το χιόνι στον ήλιο (προς όφελος του ισλαμισμού), το κουρδικό ζήτημα εξελίσσεται θέλοντας ή μη μέσα στις συγκρούσεις ανάμεσα στα κράτη που διαμοιράζονται τα κουρδικά εδάφη, από τις εντάσεις μεταξύ της Τουρκίας και της Συρίας μέχρι τον πόλεμο Ιράκ-Ιράν. Στα αιτήματα για αυτονομία και τον αντι-ισλαμικό προσανατολισμό των Κούρδων του Ιράν, οι αγιατολάχ απάντησαν με σκληρότητα (45.000 νεκροί σύμφωνα με κάποιους υπολογισμούς)· το ιρανικό ΚΔΡ και η Κομάλah⁵ αναδιπλώνονται τότε στο Ιράκ. Από την άλλη πλευρά των συνόρων, οι Κούρδοι του Ιράκ –αντιμέτωποι με τον εξαραβισμό της επαρχίας του Κιρκούκ που προώθησε ο Σαντάμ Χουσεΐν προκειμένου να «προστατεύσει το αραβικό έθνος»–

³ Βλ. *Kurdistan Devriminin Yolu*, το πολιτικό μανιφέστο της οργάνωσης.

⁴ Georges Corm, *Petrolio e rivoluzione. Il Vicino Oriente negli anni d'oro* [Πετρέλαιο και επανάσταση. Η χρυσή εποχή της Εγγύς Ανατολής], Jaca Book, Μιλάνο 2005

⁵ Πολιτική οργάνωση των Κούρδων του Ιράν (βλ. παρακάτω).

αποδέχονται την υποστήριξη του Ιράν. Μετά το 1988 (τελευταία φάση του ιρανο-ιρακινού πολέμου) το ιρακινό καθεστώς προχώρησε στη συστηματική εξόντωση τους κάνοντας χρήση χημικών όπλων, προκαλώντας 180.000 θύματα· οι δυτικές δυνάμεις καταδίκασαν τις διώξεις εναντίον των Κούρδων, χωρίς όμως να επιβάλλουν συγκεκριμένες κυρώσεις, τουλάχιστον μέχρι τον πρώτο πόλεμο του Κόλπου. Σε ένα άλλο μέτωπο, το 1979, η διακοπή των διπλωματικών σχέσεων με το Ιράκ, οι εντάσεις με την Τουρκία καθώς και η ανάγκη να εδραιώσει την ηγεμονία των Αλεβιτών και να περιθωριοποιήσει τους Σίιτες, ωθούν τον Χαφέζ αλ Άσαντ⁶ να παρουσιαστεί ως προστάτης των Κούρδων της περιοχής. Η ηγεσία του ΡΚΚ, την οποία η Συρία προσεταιρίστηκε στα πλαίσια αυτής της στρατηγικής, κατέφυγε στη Συρία για να ξεφύγει από την καταστολή του τουρκικού κράτους το ίδιο έτος. Το συριακό καθεστώς επέτρεψε στο ΡΚΚ τη στρατολόγηση νέων μελών και το τελευταίο αποδείχθηκε ένα χρήσιμο εργαλείο για τον έλεγχο του συριακού Κουρδιστάν. Ενώ στο Λίβανο ο εμφύλιος πόλεμος βρισκόταν ακόμα στην πρώτη φάση του (1975-1990), το ΡΚΚ, εννοείται χάρη στην προστασία της Δαμασκού, απέκτησε βάσεις στην κοιλάδα Μπεκάα, όπου ίδρυσε την πρώτη στρατιωτική ακαδημία του. Το 1983, το ΚΔΡ, προκειμένου να αποτρέψει την Τουρκία από το να συνεργαστεί με το Ιράκ, υπέγραψε ένα σύμφωνο συνεργασίας με το ΡΚΚ που επέτρεψε στο τελευταίο να οργανώσει επιχειρήσεις ανταρτοπολέμου από τα ιρακινά εδάφη που συνορεύουν με την Τουρκία. Στις 15 Αυγούστου 1984, το ΡΚΚ επανέλαβε την ένοπλη πάλη επιτιθέμενο σε δύο θέσεις του τουρκικού στρατού. Αυτή την περίοδο άρχισε να συντελείται μία αλλαγή στην κοινωνική βάση της οργάνωσης:

Το ανάρτικο του ΡΚΚ προσελκύει πολύ γρήγορα την προσοχή των νεαρών Κούρδων που πυκνώνουν τις γραμμές του. Στρατολογεί μαζικά νέα μέλη στην ύπαιθρο, αλλά και στις κουρδικές πόλεις, κούρδους νεαρούς και εργάτες στις μεγάλες τουρκικές πόλεις, σε ορισμένες ευρωπαϊκές πόλεις, στη Συρία και στη Λιβύη. Το ΡΚΚ αποκτά έτσι ένα κυρίως αγροτικό χαρακτήρα.⁷

Σε αυτό το σημείο, έχει ενδιαφέρον να δούμε και όσα αναφέρει ο Paul White στο βιβλίο του *Primitive rebels or revolutionary modernizers? The kurdish national movement in Turkey* σχετικά με την κοινωνική βάση του ΡΚΚ. Να τι προκύπτει από μία προσωπική συνομιλία του συγγραφέα με τον Αμπντουλάχ Οτσαλάν που πραγματοποιήθηκε το 1992:

Οτσαλάν: Το ΡΚΚ έχει την υποστήριξη όσων εργάζονται: των αγροτών, της μικροαστικής τάξης, της αστικής τάξης των πόλεων. Το ΡΚΚ υποστηρίζουν οι φτωχοί πατριώτες και η μεσαία τάξη.

White: Μα ποια είναι η πολυπληθέστερη ομάδα; Κατονομάσατε διάφορες κοινωνικές ομάδες. Νομίζω ότι η κύρια ομάδα, η πιο μεγάλη, είναι οι φτωχοί αγρότες, σωστά;

Οτσαλάν: Ε, ναι, είναι οι κύριοι υποστηρικτές του αγώνα μας. Ειδικά αυτήν τη στιγμή, είναι εκείνοι που υποστηρίζουν με μεγαλύτερη ζέση την πάλη. Πριν τις 15 Αυγούστου [του 1984, σ.σ.], πριν τη δεκαετία του '80, όταν άρχισαν όλα, ήταν κυρίως οι νέοι των πόλεων, οι διανοούμενοι, η μεσαία τάξη των πόλεων.⁸

⁶ Ηγέτης της θρησκευτικής ομάδας των Αλεβιτών, γραμματέας του Αραβο-Σοσιαλιστικού Κόμματος Μπάαθ (εθνικιστικού) και πρόεδρος της Συρίας από το 1971 μέχρι το 2000· πατέρας του σημερινού προέδρου Μπασάρ αλ Άσαντ.

⁷ Özcan Yilmaz, ό.π., σελ. 144.

⁸ Paul White, *Primitive rebels or revolutionary modernizers? The kurdish national movement in Turkey* [Πρωτόγονοι εξεγερμένοι ή επαναστάτες εκσυγχρονιστές; Το κουρδικό εθνικό κίνημα στην Τουρκία], Zed Books, Λονδίνο και Νέα Υόρκη 2000, σελ. 156

Το 1985 η τουρκική κυβέρνηση άρχισε να οργανώνει συστηματικά τις επιχειρήσεις εναντίον των ανταρτών, αρχικά δημιουργώντας τις πολιτοφυλακές των χωριών, δηλαδή φυλές που εξοπλίστηκαν ενάντια στο PKK. Αυτά τα μέτρα δεν ήταν αρκετά για να εμποδίσουν το PKK από το να διεξάγει επιχειρήσεις, μετά το 1987, σε όλες τις ορεινές περιοχές του τουρκικού Κουρδιστάν. Όταν το τουρκικό κράτος κήρυξε τις κουρδικές πόλεις σε κατάσταση εκτάκτου ανάγκης (1987), το PKK απάντησε, την άνοιξη του 1989, με μία σειρά εκκλήσεων για μαζική δράση. Η ανταπόκριση των «μαζών» ήταν θετική: το 1989, στο Σιλόπι, επ' ευκαιρίας της κηδείας ενός αντάρτη του PKK, η νεκρική πομπή μετατρέπεται σε διαδήλωση διαμαρτυρίας· περίπου ένα μήνα αργότερα, το περιστατικό επαναλήφθηκε και στις γειτονικές πόλεις. Το Μάρτιο του 1990, στη Νουσαγίμπ, η κηδεία ενός άλλου αντάρτη μετατρέπεται σε εξέγερση. Σε αυτό το κύμα ταραχών συμμετέχουν χιλιάδες άτομα, και στη διάρκεια των διαμαρτυριών υπάρχουν δεκάδες θύματα. Στο 20 Μαρτίου 1990, στη Νουσαγίμπ, δεκάδες χιλιάδες διαδηλωτές διαμαρτυρήθηκαν ενάντια στην αστυνομική καταστολή. Μέχρι τα τέλη του 1990, οι μαζικές διαμαρτυρίες έχουν εξαπλωθεί σε όλες τις «νοτιο-ανατολικές επαρχίες» της Τουρκίας. Το 1991, το κίνημα έχει πλέον εξαπλωθεί σχεδόν σε όλες τις κουρδικές πόλεις και σε πολλές τουρκικές πόλεις (Αγκυρα, Ιστανμπούλ, Άδανα, Ιζμίρ, Ντενιζλί). Για όλη την περίοδο που εξετάζουμε, παράλληλα με τις κινητοποιήσεις, συνεχίστηκε η έξοδος των Κούρδων προς την Ευρώπη· κύριοι προορισμοί τους είναι η Ομοσπονδιακή Γερμανία, η Γαλλία και η Σουηδία.

Τη δεκαετία του '90 –παρά την κατασταλτική πολιτική του τουρκικού κράτους και την όξυνση της εμφύλιας ενδοεθνικής σύρραξης μεταξύ του PKK και των Κούρδων του Ιράκ (KDP)– ο ανταρτοπόλεμος αναπτύχθηκε πέρα από κάθε λογική πρόβλεψη, στη βάση του αιτήματος για τη δημιουργία ενός ανεξάρτητου κουρδικού κράτους. Το 1995, ιδρύθηκε ένα εξόριστο κουρδικό κοινοβούλιο (με έδρα στην Ευρώπη) και, μολονότι δεν επιτεύχθηκε ο στόχος του σχηματισμού μιας τοπικής κυβέρνησης, το PKK έφτασε να εκτελεί μια σειρά λειτουργιών του κράτους, όπως η φορολόγηση και η απονομή της δικαιοσύνης. Στην ίδια περίοδο έκαναν την εμφάνισή τους και «Κούρδοι λεγκαλιστές», έκφραση μίας μεσαιάς τάξης (το 62,5% έχει τελειώσει το λύκειο), που είναι διχασμένη ανάμεσα στο αντάρτικο και τη θέληση να έρθει σε διάλογο με την κυβέρνηση και την «κοινωνία των πολιτών» της Τουρκίας. Η ύπαρξη ενός λεγκαλιστικού ρεύματος, η επιρροή του οποίου δεν είναι ευκαταφρόνητη (αν και δεν έρχεται άμεσα σε σύγκρουση με την προοπτική του αντάρτικου), σε συνδυασμό με τον αρνητικό απολογισμό της στρατιωτικής εκστρατείας, η οποία διατήρησε σε υψηλά επίπεδα την κινητοποίηση των Κούρδων, αλλά ουσιαστικά δεν έφερε καμία σημαντική «κατάκτηση», ώθησαν το PKK να ακολουθήσει άλλους δρόμους (στους οποίους θα αναφερθούμε στη συνέχεια). Όμως, στα τέλη της δεκαετίας του '90, ήρθε το σοκ της σύλληψης του Αμπντουλάχ Οτσαλάν. Μετά απ' αυτό το γεγονός, την περίοδο ανάμεσα στο 1999 και το 2005, επικράτησε σχετική ηρεμία: η προοπτική της ένταξης της Τουρκίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση φέρνει σε δύσκολη θέση το PKK, το οποίο, προφανώς, δεν έχει κανένα συμφέρον να θέσει εμπόδια στην ενταξιακή διαδικασία, λόγω του πραγματικού ή υποτιθέμενου οφέλους που θα αποκόμιζαν οι Κούρδοι της Τουρκίας όσον αφορά την αναγνώρισή τους. Επομένως, το PKK ανακοίνωσε μία μονομερή «εκεχειρία» που αποσκοπούσε κα στο να αποτρέψει την εκτέλεση του Οτσαλάν. Η «μακριά ανακωχή» ήταν μία φάση χαλάρωσης για τον άμαχο πληθυσμό του Κουρδιστάν, αλλά και δυσαρέσκειας για πολλά μέλη του PKK, όπως και πολλών εσωτερικών διενέξεων που επιλύθηκαν με τη βία. Η τουρκική κυβέρνηση συνέχιζε ακατάπαυστα της στρατιωτικές επιχειρήσεις εναντίον του, γεγονός που μακροπρόθεσμα δεν μπορούσε

παρά να οδηγήσει στην επανάληψη των ένοπλων ενεργειών από το ΡΚΚ. Από το 2005 μέχρι σήμερα, οι συγκρούσεις ανάμεσα στο ΡΚΚ και τον τουρκικό στρατό είναι συνεχείς. Κάποιες από τις ενέργειες του ΡΚΚ είχαν ως στόχο και αμάχους (Ντιγιαρμπάκιρ, 3 Ιανουαρίου 2008: 5 νεκροί και 68 τραυματίες). Οι πιέσεις της τουρκικής κυβέρνησης στις ΗΠΑ επέτρεψαν στην Τουρκία να πραγματοποιήσει στρατιωτικές επιχειρήσεις στο έδαφος του Ιράκ, ώστε να καταστρέψει τις βάσεις του ΡΚΚ στα βουνά του Καντίλ: την 1η Δεκεμβρίου 2007 πραγματοποιήθηκε η πρώτη αεροπορική επίθεση· στις 22 Φεβρουαρίου 2008 ήρθε η σειρά των χερσαίων δυνάμεων. Η «Επιχείρησης Ήλιος» ολοκληρώθηκε με το θάνατο 240 «τρομοκρατών» αλλά και 28 τούρκων στρατιωτών. Τότε οι ΗΠΑ αναθεώρησαν τη αρχική τους απόφαση και ανακάλεσαν τη συγκατάθεσή τους, γεγονός που αύξησε το κύρος του ΡΚΚ. Το Μάιο του 2009, ο Γιασάρ Μπουγιούκανιτ –αρχηγός του τουρκικού γενικού επιτελείου που μόλις είχε συνταξιοδοτηθεί – δήλωσε στα μμε ότι η Τουρκία δεν θα κατορθώσει να εκδιώξει το ΡΚΚ από τις βάσεις του στο Καντίλ, ακόμα κι αν στείλει εκεί το σύνολο του τουρκικού στρατού.

Ακόμα και σήμερα οι κάτοικοι του τουρκικού Κουρδιστάν, στη μεγάλη πλειοψηφία τους, ζουν στη φτώχεια. Η «έφοδος των επενδύσεων», που είχε υποσχεθεί στα τέλη της δεκαετίας του '90 ο τούρκος πρωθυπουργός Ετσεβίτ, παρέμεινε ουσιαστικά νεκρό γράμμα. Παρά τη σημαντική οικονομική ανάπτυξη που γνώρισε η Τουρκία, η περιοχή στην οποία κατοικούν οι Κούρδοι παραμένει η φτωχότερη της χώρας.

Πρέπει να υπογραμμιστεί ότι οι ανισότητες ανάμεσα στις κουρδικές επαρχίες και την υπόλοιπη Τουρκία, παρά τις αλλαγές που έχουν συντελεστεί, παραμένουν πολύ μεγάλες. Η σύρραξη μεταξύ του ΡΚΚ και του τουρκικού στρατού, είχε καταστροφικές επιπτώσεις στις οικονομικές δραστηριότητες της κουρδικής υπαίθρου, και ειδικά στην κτηνοτροφία, επιδεινώνοντας ακόμα περισσότερο την κατάσταση [...] Σήμερα, η φτώχεια πλήττει το 85 με 90% των κατοίκων των νοτιο-ανατολικών επαρχιών (τουρκικό Κουρδιστάν) και το ποσοστό ανεργίας (18%) είναι πολύ υψηλότερο από εκείνο της υπόλοιπης Τουρκίας (11,8%). Το 2006, στις κουρδικές επαρχίες έφτασε μόνο το 8% των πόρων που προορίζονταν για την τόνωση των επενδύσεων. Τον Ιούνιο του 2010, μόνο το 5% των επιχειρήσεων που είναι μέλη της Ένωσης των Τούρκων Βιομηχάνων και Επιχειρηματιών (TUSIAD), η οποία εκπροσωπεί το 65% της βιομηχανικής παραγωγής της Τουρκίας, βρισκόταν στις κουρδικές επαρχίες.⁹

Η εσωτερική μετανάστευση οδήγησε ένα μεγάλο αριθμό Κούρδων να αναζητήσει εργασία στα μεγάλα αστικά κέντρα της δυτικής Τουρκίας. Αν και δεν διαθέτουμε ασφαλείς πληροφορίες σχετικά, είναι βάσιμο να υποθέσουμε ότι οι μισθοί των κούρδων εργατών είναι σε γενικές γραμμές χαμηλότεροι από εκείνους των τούρκων συναδέλφων τους. Τα τελευταία χρόνια (ειδικά το 2010), κυρίως επ' ευκαιρίας των συγκρούσεων ανάμεσα στο ΡΚΚ και τον τουρκικό στρατό, στις μεγάλες πόλεις της Τουρκίας σημειώθηκαν πραγματικά αντι-κουρδικά πογκρόμ, γεγονός που ενδεχομένως σχετίζεται –εάν η υπόθεσή μας είναι ακριβής– με τις πιέσεις που ασκεί στους μισθούς η ύπαρξη αυτής της φτηνής εργασιακής δύναμης.

Από την άλλη πλευρά των τουρκικών συνόρων, στο Ιράν, μετά την εποχή του Καταμί, που είχε γεννήσει πολλές ελπίδες (καθώς και πολλές ψευδαισθήσεις) για την παραχώρηση ενός καθεστώτος αυτονομίας, η εκλογή του Μαχμούντ Αχμαντινετζάντ, το 2005, είχε ήδη προκαλέσει εξεγέρσεις σε αρκετές πόλεις του ιρανικού Κουρδικού, που συνοδεύτηκαν από μερικές ενέργειες του ΡΙΑΚ (Κόμμα της Ελεύθερης Ζωής στο Κουρδιστάν, που ιδρύθηκε το 2003 από μερικά πρώην μέλη του ΚΔΡ του Ιράν): το 2008, η γενική απεργία η οποία προκηρύχθηκε στη μνήμη ενός κούρδου αγωνιστή

⁹ Özcan Yilmaz, ό.π., σελ. 178.

που σκοτώθηκε το 1989, είχε μεγάλη ανταπόκριση στις κυριότερες κουρδικές πόλεις. Το 2009, στις ίδιες πόλεις οι διαμαρτυρίες ενάντια στην επανεκλογή του Αχμαντινετζάντ ήταν μαζικές και το 2010, τέσσερις Κούρδοι ακτιβιστές δικάστηκαν και εκτελέστηκαν. Η εκλογή του μετριοπαθούς Χασάν Ροχανί, το 2013, μετρίασε το ριζοσπαστισμό της περιόδου του Αχμαντινετζάντ, τόσο όσον αφορά τον αντιαμερικανισμό, που αποδείχθηκε ιδιαίτερα επιζήμιος για την ιρανική οικονομία, στο γεωπολιτικό επίπεδο, όσο και όσον αφορά την πολιτική «σιδερένιας πυγμής» απέναντι στην κουρδική μειονότητα.

Στη Συρία, η εκδίωξη του Οτσαλάν από τη χώρα το 1998 κατόπιν εντολής τους Χαφέζ αλ Άσαντ, σήμανε το τέλος τους συρο-κουρδικού ειδυλλίου, ενώ ο θάνατος του ίδιου του Άσαντ πατρός, το 2000, το κατέστησε οριστικό. Από εκείνη τη στιγμή και μετά, η δυσαρέσκεια και το αίτημα για «εκδημοκρατισμό» (καθώς και οι φιλο-αμερικανικές συμπάθειες) των Κούρδων της Συρίας θα εκδηλωθούν σε πλείστες όσες ευκαιρίες μέχρι τις διαδηλώσεις του 2011 και το ξέσπασμα του εμφυλίου πολέμου το επόμενο έτος: έναν πόλεμο από τον οποίο η κουρδική αντιπολίτευση μάλλον αποστασιοποιήθηκε (μια στάση για τα αίτια της οποίας θα πρέπει να αναρωτηθούμε). Λόγου χάρη, το 2004, στη διάρκεια ενός ποδοσφαιρικού αγώνα που είχε αντιμέτωπες την τοπική ομάδα του Καμιτλί (η μεγαλύτερη κουρδική πόλη της Συρίας) και εκείνη της Ντέιρ εζ Ζορ, η παρέμβαση της αστυνομίας μετά από ένα φραστικό καβγά ανάμεσα σε Άραβες και Κούρδους οπαδούς, προκάλεσε 7 νεκρούς, γεγονός που με τη σειρά του πυροδότησε ένα κύμα εξεγέρσεων που από το Καμιτλί εξαπλώθηκε στις πόλεις του Αφρίν, του Χαλεπίου και της Δαμασκού. Οι εξεγερμένοι έκαψαν φωτογραφίες των Άσαντ, πατέρα και γιου, και ανέμιζαν κουρδικές και αμερικανικές σημαίες κραυγάζοντας «Λευτεριά στο Κουρδιστάν!».

Στο Ιράκ, οι ένδοξες μέρες του αυτονομιστικού αντάρτικου του KDP του Μουσταφά Μπαρζανί απέχουν έτη φωτός:

[...] ο πόλεμος του Κόλπου του 1991, άλλαξε ριζικά τα δεδομένα όσον αφορά το κουρδικό ζήτημα. Ο πόλεμος είχε ως αποτέλεσμα τη θέσπιση μίας προστατευόμενης περιοχής μέσα στην οποία οι ιρακινοί κούρδοι μπόρεσαν να δημιουργήσουν θεσμούς που διαχειρίζονται μόνοι τους. [...] Τέλος, ο πόλεμος του Ιράκ του 2003 που εκθρόνισε τον Σαντάμ Χουσεΐν, οδήγησε στην επανένωση του Ιράκ με τον περιφερειακό χώρο του, και επισημοποίησε το ρόλο των ιρακινών Κούρδων ως στρατηγικών συμμάχων των Ηνωμένων Πολιτειών. Οι Κούρδοι του Ιράκ μπόρεσαν να αποκτήσουν σημαντική επιρροή πάνω στους Κούρδους της Τουρκίας, της Συρίας και του Ιράν. Η εμπειρία των Κούρδων του Ιράκ επηρέασε και τις τουρκικές αρχές, οι οποίες πλέον δεν μπορούν να αγνοήσουν τη νέα πολιτική και οικονομική θέση των ιρακινών Κούρδων σε σχέση με τα σύνορά τους.¹⁰

Μετά τη λήξη των στρατιωτικών επιχειρήσεων του 1991, η απώλεια εκ μέρους της ιρακινής κυβέρνησης του ελέγχου στα εδάφη της, επέτρεψε στο PKK, πέρα από το να ανεφοδιάζεται με προμήθειες και πυρομαχικά, να αποκτήσει και ένα μεγαλύτερο περιθώριο ελιγμών στο Ιράκ. Όμως η άνοδος του σημερινού KDP του Μασούντ Μπαρζανί (σύμμαχος της Άγκυρας και των ΗΠΑ) και μαζί του μίας αστικής τάξης συνδεδεμένης με την πρόσοδο από το πετρέλαιο, έκανε τη ζωή του PKK αρκετά δύσκολη. Όχι μόνο λόγω των ενδο-κουρδικών συγκρούσεων που προκάλεσε, αλλά και λόγω της περιοδικής επανεμφάνισης «διαλυτικών» φραξιών στο εσωτερικό του PKK, στις οποίες θα επανέλθουμε στη συνέχεια.

Αυτά σε σχέση με το παρελθόν. Σήμερα το κουρδικό ζήτημα βρίσκεται και πάλι στην πρωτοσέλιδα των εφημερίδων, κυρίως αφότου άρχισε να εξαπλώνεται το

¹⁰ Sabri Cigerli & Didier Le Saout, *Öcalan et le PKK* [Ο Οτσαλάν και το PKK], Maisonneuve & Larose, Παρίσι 2005, σελ. 385-386

διαβόητο Ισλαμικό Κράτος (IS). Ο διεθνής Τύπος πανηγυρίζει για τη σωτήρια επέμβαση των «Κούρδων» προς όφελος των Γεζίντι στο βόρειο Ιράκ. Το γεγονός ότι τα μμε παραλείπουν να αναφέρουν ότι οι περίων ο λόγος Κούρδοι είναι οι αποκαλούμενοι και ως «τρομοκράτες» του ΡΚΚ ή του ΡΥΔ και όχι οι *πεσμεργκά* του Μασούντ Μπαρζανί, οι οποίοι αντίθετα το έβαλαν στα πόδια, δεν αλλάζει τους όρους της συζήτησης, που είναι μία τετριμμένη *μετωπική λογική ενάντια στο IS*. Μπορούμε να την υιοθετήσουμε; Η απάντηση είναι *όχι*. Ας δούμε το γιατί.

Αναδιάρθρωση του κεφαλαίου και απο-εθνικοποίηση του Κράτους

Δεν μπορούμε να κατανοήσουμε τη σημερινή εξέλιξη του κουρδικού ζητήματος και την πορεία που ακολούθησαν οι πολιτικές εκφράσεις του –με πρώτο το ΡΚΚ– εάν δεν εξετάσουμε το τέλος της *χρυσής εποχής* των «εθνικισμών από τα κάτω» –σοσιαλιστικών ή «προοδευτικών»– στην περιφέρεια και την ημι-περιφέρεια του καπιταλιστικού συστήματος και τα αίτια που το προκάλεσαν. Αυτή η πολιτικό-κοινωνική προοπτική έβρισκε το λόγο ύπαρξής της στην παγκόσμια δομή του καπιταλιστικού συστήματος, όπως αυτή παγιώθηκε την περίοδο από το τέλος του δευτέρου παγκοσμίου πολέμου μέχρι την κρίση του 1973. Βασισμένη στη διαίρεση σε ένα «κέντρο» και μία «περιφέρεια» –και κυρίως σε *σταθερές σχέσεις, που είχαν επιβληθεί σε εθνική κλίμακα, ανάμεσα στο ένα και την άλλη*– αυτή η δομή είχε αναθέσει στο πρώτο την ευθύνη και την τιμή να αποτελέσει την ατμομηχανή της συσσώρευσης με μία εντατική βιομηχανική ανάπτυξη και στη δεύτερη τον εξαρτημένο ρόλο του προμηθευτή πρώτων υλών σε χαμηλό κόστος: το «σοσιαλιστικό μπλοκ» με όλες τις εσωτερικές συγκρούσεις του (ΕΣΣΔ εναντίον Κίνας κλπ) ήταν μία κλειστή περιοχή συσσώρευσης, αποκλεισμένη από την παγκόσμια αγορά, η οποία λειτουργούσε σαν πύλος έλξης για όλες τις προσπάθειες των χωρών της περιφέρειας να «αποσυνδεθούν» (Samir Amin) από το ρόλο που τους είχε ανατεθεί. Η διαφοροποίηση αυτή στο επίπεδο του κοινωνικού σχηματισμού αποκτούσε ένα νόημα –όπως συμβαίνει σε κάθε εποχή του καπιταλιστικού τρόπου παραγωγής– *μόνο μέσα στις αμοιβαίες σχέσεις* στο εσωτερικό του παγκόσμιου καταμερισμού της εργασίας («η οικονομία-κόσμος»), του οποίου η συνολική συνοχή δεν απέκλειε το ενδεχόμενο εσωτερικών συγκρούσεων:

Η συνύπαρξη αυτών των παραλλαγών ήταν εφικτή χάρη στο διεθνές νομισματικό σύστημα που επέτρεπε μία αυτονομία στα μοντέλα εθνικής ρύθμισης. Πράγματι, η ακόμα πενιχρή συνεισφορά του εξωτερικού εμπορίου στο ΑΕΠ, ο χαμηλός βαθμός χρηματοπιστωτικής ενοποίησης λόγω του ελέγχου της διεθνούς κίνησης των κεφαλαίων, το δικαίωμα υποτίμησης των εθνικών νομισμάτων στα πλαίσια ενός συστήματος σταθερών αλλά διευθετήσιμων συναλλαγματικών ισοτιμιών, προσέδιδαν ένα βαθμό ελευθερίας στην οικονομική πολιτική.¹¹

Τόσο στα καπιταλιστικά κέντρα όσο και, κατά τρόπο εκ διαμέτρου αντίθετο, στις χώρες της περιφέρειας

η ανάπτυξη των διαμεσολαβητικών θεσμών είχε, λοιπόν, ένα εθνικό χρώμα και επέτρεπε την ανάπτυξη εθνικών ρυθμίσεων του φορντιστικού καθεστώτος ανάπτυξης (ή υπανάπτυξης, σ.σ.)¹²

¹¹ Michel Aglietta & Giorgio Lunghini, *Sul capitalismo contemporaneo* [Για το σύγχρονο καπιταλισμό], Bollati Boringhieri, Τορίνο 2001, σελ. 33

¹² Ο.π.

Η κρίση της δεκαετίας του '70, η οποία εκδηλώθηκε για πρώτη φορά με το πρώτο πετρελαϊκό σοκ, σημάδεψε εξίσου την κρίση αυτής της δομής· με τη σχετική αποβιομηχάνιση της Ευρώπης και των ΗΠΑ, την κατάρρευση του «σοσιαλιστικού μπλοκ» και την αποσύνθεση του Τρίτου Κόσμου σε «αυτούς που βούλιαξαν» (ο Τέταρτος και ο Πέμπτος Κόσμος) και σε «αυτούς που σώθηκαν» (οι αναδύμενες χώρες: Βραζιλία, Κίνα, Ινδία, Τουρκία κλπ), προέκυψε ένα νέο σχήμα το οποίο – πόρρω απέχον από το να καταργήσει ή να αμβλύνει την πόλωση ανάμεσα στον κέντρο και την περιφέρεια (η λεγόμενη άνιση ανάπτυξη)– την κατέστησε ακόμα πιο περίπλοκη, από-εθνικοποιώντας την. Επιβλήθηκε μια διαφορετική τριχοτόμηση, δομημένη ιεραρχικά σε ζώνες: Στην κορυφή βρίσκονται τα καπιταλιστικά υπέρ-κέντρα τα οποία είναι συνδεδεμένα με το χρηματοπιστωτικό κεφάλαιο και την υψηλή τεχνολογία· στη μέση, βρίσκεται μία ενδιάμεση ζώνη χωρισμένη σε μεταφορές και εμπορική διανομή από τη μια, συναρμολόγηση, συχνά για λογαριασμό τρίτων, από την άλλη· στη βάση της πυραμίδας βρίσκονται ζώνες στις οποίες έχουν εκδηλωθεί κρίσεις ή αποτελούν «κοινωνικές χωματερές», οι οποίες χαρακτηρίζονται από την εξάπλωση κάθε είδους μαύρης οικονομίας. Η τριχοτόμηση αυτή αναπαράγεται με φρακταλικό τρόπο, σε όλες τις κλίμακες, από τον πλανήτη ολόκληρο μέχρι την τελευταία γειτονιά.¹³ Το χρηματοπιστωτικό κεφάλαιο, σαν ένα νέο είδος «ιδανικού συλλογικού καπιταλιστή», γίνεται ο βασικός φορέας αυτού του σχήματος (και η διόγκωσή του την κατάλληλη στιγμή συγκρατείται από το σπάσιμο διάφορων «φουσκών»): είναι το τίμημα που πρέπει να καταβληθεί για ένα νέο κύκλο συσσώρευσης που πρέπει να μπορεί να αντλεί, να μεταφέρει και να επανεπενδύει την υπεραξία *οπουδήποτε* και *οποτεδήποτε* εμφανίζονται προοπτικές για μεγαλύτερο κέρδος.

Σήμερα το μεγάλο κεφάλαιο βρίσκεται πάνω από το εθνικό κράτος και απέναντι του τείνει να υιοθετήσει μία σχέση ταυτόχρονα εργαλειακή και συγκρουσιακή. Εργαλειακή, επειδή προσπαθεί να το κάνει να υποκύψει στα συμφέροντά του, τόσο μέσω της άμεσης δράσης των λόμπι όσο και μέσω της καθοδήγησης των αγορών. Συγκρουσιακή, επειδή η μεταφορά των συμφερόντων του σε ολόκληρο τον πλανήτη δημιουργεί στις οικονομίες των εθνών, κυρίων εκείνων του ανεπτυγμένου καπιταλισμού, οικονομικά προβλήματα που δημιουργούν δυσκολίες στη λειτουργία του «εθνικού συλλογικού καπιταλιστή» που έπαιζαν τα Κράτη στο παρελθόν.¹⁴

Όπως και να έχει, η παρακμή των «εθνικών σοσιαλισμών» στις χώρες της περιφέρειας και της ημι-περιφέρειας και η καπιταλιστική αναδιάρθρωση ταυτίζονται, στο βαθμό που η κοσμοποίηση τίθεται –από τα υπέρ-κέντρα μέχρι τις ζώνες-χωματερές, από τη δημιουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης μέχρι την εξάπλωση «βαλκανοποιημένων» ζωνών– ως μία διαδικασία *από-εθνικοποίησης του Κράτους*. Εντούτοις, αυτή δεν πρέπει να γίνει αντιληπτή με τελεολογικό τρόπο, επειδή *δεν* πρόκειται για την οριστική υπέρβαση του έθνους-κράτους εκ μέρους της «παγκοσμιοποίησης», ούτε αυτή η τελευταία είναι το πραγματικό *ανώτατο στάδιο*, στο οποίο επιτέλους φτάσαμε, του καπιταλισμού· το έθνος-κράτος έγινε ένα από τα λειτουργικά στοιχεία ενός συστήματος που το υπερβαίνει:

Πράγματι, ο στόχος του Μπρέτον Γουντς ήταν να προστατεύσει τα έθνη-κράτη Κράτη απέναντι στις υπερβολικές διακυμάνσεις του διεθνούς συστήματος. Ο στόχος της σημερινής παγκόσμιας εποχής είναι τελείως διαφορετικός: παγκόσμια συστήματα και λειτουργικά μοντέλα πρέπει να εισαχθούν στα έθνη-κράτη, ανεξάρτητα από τους κινδύνους στους οποίους

¹³ Βλ. Théorie Communiste & Alcuni fautori della comunizzazione, *A fair amount of killing*, 2004

¹⁴ Ernesto Screpanti, *L'imperialismo mondiale e la grande crisi* [Ο παγκόσμιος ιμπεριαλισμός και η μεγάλη κρίση], 2013, σελ. 10

εκθέτονται οι οικονομίες τους λόγω αυτού του γεγονότος. Ωστόσο, η δυναμική αυτή δείχνει επίσης τον τρόπο με τον οποίο τα έθνη-κράτη έπρεπε να συμμετάσχουν στη διαδικασία αυτή: η ένταξη πλανητικών συστημάτων και μοντέλων λειτουργίας σε ένα πλαίσιο εξαιρετικά θεσποποιημένων εθνών-κρατών δεν είναι εύκολο έργο.¹⁵

Η απο-εθνικοποίηση του Κράτους αποτελεί ένα συνεκτικό σύστημα, που υπερκαθορίζει την πολιτική μορφή που αποκτά η ταξική πάλη: κατ' αυτό τον τρόπο η εξέγερση ορισμένων προλεταριοποιημένων πληθυσμών της Κεντρικής και Νοτίου Αμερικής μπορεί να ταυτιστεί ιδεολογικά με τον ιθαγενισμό· στην Παλαιστίνη, είναι αδύνατο να μην αντιληφθεί κανείς τη σύνδεση ανάμεσα στη δεύτερη Ιντιφάντα και την ανοδική πορεία της Χαμάς· γενικά στη Μέση Ανατολή, η βάση του πολιτικού Ισλάμ αποτελείται από τα φτωχότερα κοινωνικά στρώματα και, σε αντίθεση με ό,τι συνέβαινε τη χρυσή περίοδο του αραβικού εθνικισμού, αυτό φτάνει ακόμα και να τροφοδοτείται από τους αγώνες τους· στην Ευρώπη, η προάσπιση του εθνικού ενάντια στο παγκόσμιο εμφανίζεται αναπόφευκτα κάθε φορά που υπάρχουν εταιρείες που κλείνουν ή εταιρείες που μεταφέρουν τις δραστηριότητές τους εκεί όπου τα εργατικά χέρια κοστίζουν φθηνότερα. Επιπλέον το «πρόβλημα της μετανάστευσης» και το «πρόβλημα της Ευρώπης» ωθούν τα «αυτόχθονα» κομμάτια της εργατικής τάξης προς την αποχή από τις εκλογές ή προς ένα λίγο-πολύ δεξιόστροφο λαϊκισμό.¹⁶

Όλα αυτά δεν έχουν καμία απολύτως σχέση με μία υποτιθέμενη αποσύνθεση του καπιταλιστικού τρόπου παραγωγής που, εάν κάποιος δεν παρέμβει, υποτίθεται ότι θα μας οδηγήσει στη «βαρβαρότητα». Το Ισλαμικό Κράτος δεν είναι ένας αναχρονισμός, αποτέλεσμα της διαδικασίας αποσύνθεσης των κοινωνικών σχέσεων, αλλά μία πολιτική οντότητα προσαρμοσμένη στην εποχή και το περιβάλλον που την παράγει: είναι το *απο-εθνικοποιημένο Κράτος με σάρκα και οστά*, που στη Μέση Ανατολή –συνεπεία των ίδιων λόγων που καθόρισαν τη δύση του παναραβικού εθνικισμού– δεν μπορεί παρά να σημαίνει, κυριολεκτικά, *Ισλαμικό Κράτος*. Από ιδεολογική σκοπιά, η επανασύσταση του Χαλιφάτου και η ανακατάληψη της Ιερουσαλήμ παρουσιάζονται σαν μία αξιόπιστη απάντηση, από κάθε άποψη άξια να διαδεχθεί το «αραβικό έθνος» ως κοινωνικός και γεωπολιτικός παράγοντας· και –κάτι που είναι ακόμα σημαντικότερο– αυτή *δεν είναι ουρανοκατέβατη*, επειδή ακόμα και η καθημερινή ταξική πάλη, στο βαθμό που (και έως ότου) παραμένει περιορισμένη στο εσωτερικό των σχέσεων διανομής, βρίσκει τη φυσιολογική πολιτική προέκτασή της στη διεκδίκηση μιας ανακατανομής του εισοδήματος, που στην περιοχή της Μέσης Ανατολής δεν μπορεί παρά να σημαίνει επανοικειοποίηση και ανακατανομή της *προσόδου*. Η ύπαρξη του προλεταριάτου στο εσωτερικό των κατηγοριών του καπιταλιστικού τρόπου παραγωγής, βρίσκει πάντα κάποια μορφή πολιτικής «μετάφρασης» σε ένα δεδομένο πλαίσιο, αλλά δεν υπάρχει κανένας πειστικός λόγος ώστε αυτή να βρει απαραίτητα διέξοδο σε έναν εργατικό (και κοσμικό) ρεφορμισμό σαφώς αναγνωρίσιμο, έτσι όπως συνέβη στη Δύση (μαζικά σοσιαλδημοκρατικά και σταλινικά κόμματα). Η *σφαίρα της ανακατανομής του πλούτου* είναι εκείνος ο θορυβώδης τόπος στον οποίο τα οικονομικά αιτήματα των προλεταρίων είναι δυνατόν να μετατραπούν –ανάλογα με την κατάσταση και το κοινωνικό πλαίσιο– στην πολιτική διεκδίκηση μίας πλήρους δημοκρατίας (η «πραγματική Εδέμ των

¹⁵ Saskia Sassen, *Territorio, autorità, diritti. Assemblaggi dal medioevo all'età globale* [Έδαφος, εξουσία, δικαιώματα. Συναρμολογήσεις από το Μεσαίωνα μέχρι την παγκόσμια εποχή], Bruno Mondadori, Μιλάνο 2008

¹⁶ Βλ. “Perché la classe operaia va in paradiso (e a destra)” [Για ποιο λόγο η εργατική τάξη πηγαίνει στον Παράδεισο (και στη δεξιά)], *Il Giornale*, 25/4/2012· “Grillo, la classe operaia in paradiso assieme alle partite IVA” [Γκρίλο, η εργατική τάξη στον παράδεισο μαζί με τα μπλοκάκια], *La Stampa*, 30/1/2013.

δικαιωμάτων του ανθρώπου»... και του πολίτη) σε αντίθεση με τη δημοκρατία που πραγματικά υπάρχει, ή σε μία δίκαια και σωστή τάξη πραγμάτων, χωρίς διαφθορά, επειδή βασίζεται στο *Θεϊκό Νόμο*. Εξάλλου, το γεγονός ότι η πολιτική μορφοποίηση της ταξικής πάλης βρίσκει διέξοδο στη θρησκεία –όπως ήδη είδαμε να γίνεται στην Πολωνία της «Αλληλεγγύης» (1980)– δεν αποτελεί μία ιδιαιτερότητα του αραβικού κόσμου: «η θρησκεία είναι το όπιο του λαού»¹⁷, ασφαλώς, αλλά μόνο στο βαθμό που επικυρώνει την πάλη των προλετάρων στο εσωτερικό του φετιχισμού (οι σχέσεις παραγωγής ανεστραμμένες σε σχέσεις διανομής): αυτό δεν σημαίνει ότι, στο εσωτερικό αυτού του τελευταίου, η θρησκεία δεν μπορεί να είναι και «ο αναστεναγμός του καταπιεζόμενου πλάσματος, η καρδιά ενός άκαρδου κόσμου»¹⁸. Ότι όλα αυτά, ύστερα, γίνονται εις βάρος των δικαιωμάτων των γυναικών, και επιπλέον εις βάρος των προλετάρων γυναικών, αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι η διεξαγωγή της ταξικής πάλης –κάθε φορά που καλεί τις γυναίκες να συμμετάσχουν σε αυτήν, ως σύζυγοι ή απευθείας ως εργαζόμενες– θέτει το ζήτημα της (εκ νέου) τοποθέτησής τους στο χώρο του σπιτιού και, ακριβέστερα, στο ρόλο της αναπαραγωγής της εργασιακής δύναμης: ειρήσθω εν παρόδω, αυτό σχετίζεται και με τον «πρωταγωνιστικό ρόλο» των γυναικών στη στρατιωτική πτέρυγα του ΡΚΚ: ο ανταρτοπόλεμος δεν καταργεί τον ανταγωνισμό μεταξύ των φύλων, αλλά τον μετατοπίζει σε ένα άλλο πεδίο, δίνοντας συχνά στις γυναίκες μεγαλύτερο περιθώριο κινήσεων.

Όσον αφορά το Ισλαμικό Κράτος, αυτό δεν αποτελεί εξαίρεση σε ό,τι έχει προηγηθεί:

Στη Συρία το IS παρουσιάζεται ως μία αποτελεσματική ένοπλη ομάδα, που πληρώνει τους μαχητές του, τους δίνει τροφή και διασφαλίζει την ανακατανομή του πλούτου σε φτωχούς και λιμοκτονούντες πληθυσμούς. Δείχνει ιδιαίτερο ενδιαφέρον για την ανοικοδόμηση ενός εκπαιδευτικού συστήματος για τους νεότερους. Συσσωρεύει σημαντικούς πόρους (φόρους, λαθρεμπόριο, λύτρα, πετρέλαιο).¹⁹

Ακόμα και η Valeria Poletti –ανεξάρτητη ερευνήτρια που πρόσφατα δημοσίευσε μία μελέτη πάνω στη σύγχρονη Μέση Ανατολή, λεπτομερέστατη αλλά διαπνεόμενη από παναραβική νοσταλγία, η οποία εντοπίζει την αιτία για την άνοδο του πολιτικού Ισλάμ σε μία υποτιθέμενη στρατηγική των ΗΠΑ που αποσκοπεί στη δημιουργία σεχταριστικών διαχωρισμών στο εσωτερικό του «αραβικού έθνους»– παραδέχεται ότι:

[...] οι Ισλαμιστές του *Islamic State of Iraq and al-Sham* (ISIS) στη Συρία, άμεση απόρροια του ιρακινού ISI, διακηρύσσουν ότι μάχονται εναντίον των στρατευμάτων του Ασαντ, αλλά, στην πραγματικότητα, ο σκοπός τους είναι να εγκαθιδρύσουν βραχυπρόθεσμα ένα υποκατάστατο του χαλιφάτου στις περιοχές που κατέκτησαν οι πολιτοφυλακές τους. Επομένως, τρομοκρατούν τους πολίτες και παίρνουν τα όπλα εναντίον των άλλων μαχητών, είτε αυτοί είναι κοσμικοί είτε τζιχαντιστές που δεν ανήκουν στη φράξιά τους, του επαναστατικού μετώπου [...] Το ISIS [...] αν και εναγκαλίζεται τη διεθνή οπτική της Αλ-Κάιντα και συμμαρξίζεται την ίδια ακραία οπτική της απόλυτης κυριαρχίας και ολικής εφαρμογής της σαρία, δεν έχει την επιδοκμασία της μητρικής οργάνωσης [της Αλ-Κάιντα] όχι μόνο λόγω της διακηρυγμένης πρόθεσής της να δημιουργήσει ένα κράτος-χαλιφάτο στα εδάφη που έχει θέσει υπό τον έλεγχό του, αλλά και λόγω ιδεολογικών αποκλίσεων. Επιπλέον, οι τρομοκρατικές μέθοδοι με τις οποίες διαχειρίζεται την εξουσία (απαγωγές, βασανιστήρια, αποκεφαλισμοί, σεχταριστικές δολοφονίες εις βάρος των Σιτών), οι οποίες προκάλεσαν τη

¹⁷ Καρλ Μαρξ, *Κριτική της φιλοσοφίας του δικαίου του Χέγκελ*, Εισαγωγή.

¹⁸ Ο.π.

¹⁹ “*Comment faire la guerre à l’État Islamique?*” [Πώς πρέπει να διεξαχθεί ο πόλεμος ενάντια στο Ισλαμικό Κράτος;], από την ιστοσελίδα της *Le Monde*, 21/9/2014, η έμφαση δική μας.

βαθιά εχθρότητα του πληθυσμού, αποδοκιμάζονται ακόμα και από την ηγεσία της Αλ-Κάιντα. Παρόλα αυτά, το ISIS, ακριβώς επειδή δεν παρουσιάζεται μόνο ως ένα τζιχαντιστικό ένοπλο κίνημα, αλλά διαχειρίζεται όντως τη διοίκηση και εγγυάται τη λειτουργία των κοινωνικών δομών, πέτυχε να αποκτήσει την υποστήριξη ενός τμήματος του πληθυσμού.²⁰

Στο γεωπολιτικό επίπεδο, η απο-εθνικοποίηση του Κράτους μεταφράζεται, αντίθετα, στο τέλος του συστήματος των άκαμπτων συμμαχιών που χαρακτήριζε το διπολικό κόσμο μετά το 1945, το οποίο αντικαθιστάται από ένα σύστημα ευέλικτων συμμαχιών, κάτι που είναι ορατό σήμερα στη Μέση Ανατολή.

Από την πρώτη στιγμή της εμφάνισής του τον περασμένο Απρίλιο, το ISIS άλλαξε την πορεία του πολέμου στη Συρία. Υποχρέωσε επανειλημμένως τη συριακή αντιπολίτευση να διεξάγει διμέτωπο αγώνα. Εμπόδισε την είσοδο ανθρωπιστικής βοήθειας στη Συρία, και μπλόκαρε την έξοδο των ειδήσεων. Και προκειμένου να κατακτήσει την εξουσία, υποχρέωσε την κυβέρνηση των ΗΠΑ και τους ευρωπαίους συμμάχους της να αναθεωρήσουν τη στρατηγική της ασυνεχούς υποστήριξης στη μετριοπαθή και ρητορική αντιπολίτευση που απαιτούσε την απομάκρυνση του σύριου προέδρου Μπασάρ αλ-Άσαντ. [...] Εν τω μεταξύ, ορισμένες υπηρεσίες πληροφοριών, μεταξύ των οποίων και εκείνη της Γερμανίας, αποκατέστησαν σχέσεις με τη συριακή κυβέρνηση. Είναι πολύ πιθανό το ενδεχόμενο μιας περαιτέρω επανανομιμοποίησης του καθεστώτος Άσαντ λόγω της διόγκωσης της απειλής της Αλ-Κάιντα.²¹

Σε ένα τέτοιο κυκεώνα, οι αλλαγές συμμαχιών και η μεταπήδηση από το ένα στρατόπεδο στο άλλο αποτελούν κανόνα και επομένως κανείς πρέπει να είναι επιφυλακτικός. Όμως σε σχέση με το PYD, ο σύριος σύμμαχος του PKK, ο συγγραφέας του «Kurdistan. Nell'occhio del ciclone» γράφει:

Εδώ, μετά την εξέγερση ενάντια στο συριακό καθεστώς [το PYD] δεν συντάχθηκε ούτε με το καθεστώς του Άσαντ ούτε με τους «σύριους εξεγερμένους», ακολουθώντας έναν «τρίτο δρόμο» που συνίσταται στην απελευθέρωση και την υπεράσπιση του εδάφους του για να το διοικήσει, μαζί με τα άλλα κόμματα και οντότητες της κοινωνίας των πολιτών, όχι αποκλειστικά της κουρδικής, σε ένα είδος «ομοσπονδιακής δημοκρατίας από τα κάτω».

Ο συγγραφέας παραλείπει να πει ότι αυτός ο υποτιθέμενος «τρίτος δρόμος» δεν είναι και πολύ πραγματικός, δεδομένου ότι τον επιτρέπει ο ίδιος ο Αλ-Άσαντ, σε ένα είδος άγραφης συμφωνίας βάσει της οποίας το συριακό καθεστώς επιτρέπει στη Ροζάβα ένα βαθμό αυτονομίας με αντάλλαγμα την ουδετερότητα του κούρδων της Συρίας στο διεξαγόμενο εμφύλιο πόλεμο. Φυσικά, μπορεί κανείς να ισχυριστεί –όπως κάνει η χαρούμενη παρέα των Wu Ming στο κείμενό τους “La guerra all’ISIS, il ruolo del PKK e la zona autonoma della Rojava” [Ο πόλεμος ενάντιο στο ISIS, ο ρόλος του PKK και η αυτόνομη ζώνη της Ροζάβα], διαθέσιμο στο διαδίκτυο– ότι η αυτονομία των κούρδων στη Ροζάβα πηγαίνει προς την κατεύθυνση της δημοκρατικής συνομοσπονδίας που πρεσβεύει το PKK, αλλά εμείς νομίζουμε ότι μάλλον πηγαίνει προς την κατεύθυνση της οικοδόμησης πρωτο-κρατικών δομών οι οποίες, κάτω υπό ιδιαίτερες συνθήκες, θα μπορούσαν στο μέλλον να αποτελέσουν τα θεμέλια ενός ανεξάρτητου κουρδικού Κράτους. Πέραν τούτου, εάν δεχτούμε σαν υπόθεση εργασίας ότι το PKK, το PYD και οι πολιτοφυλακές τους είναι εξολοκλήρου αυτοχρηματοδοτούμενα (φόροι,

²⁰ Valeria Poletti, *L'incendio del Medio Oriente, le connessioni inattese* [Η πυρκαγιά της Μέσης Ανατολής, οι απροσδόκητες διασυνδέσεις], 2014, διαθέσιμο στο διαδίκτυο, σελ. 113-114, η έμφαση δική μας

²¹ Valeria Poletti, *ό.π.*, σελ 114.

εμβάσματα από τους μετανάστες κλπ)²², παραμένει το πρόβλημα του ποιος τους πουλάει τα όπλα, μέσα από ποια κανάλια κλπ. Λόγου χάρη, θα ήταν δυνατό να παραμένουν ανοικτοί οι διάδρομοι μέσα από τους οποίους φτάνουν τα όπλα στις περιοχές που ελέγχουν το PKK και οι σύμμαχοί του, χωρίς την, περισσότερο ή λιγότερο διακριτική, προστασία τουλάχιστον ενός από τα μεγάλα κράτη της περιοχής; Ορισμένοι υποστηρίζουν ότι το PKK και το PYD ανεφοδιάζονται από τη μαύρη αγορά όπλων της Συρίας, από λιποτάκτες του συριακού στρατού. Αυτό ίσως να ανταποκρίνεται εν μέρει στην αλήθεια, αλλά αρκούν αυτά τα όπλα ώστε οι κουρδικές πολιτοφυλακές να αντισταθούν στην προέλαση του Ισλαμικού Κράτους, το οποίο τώρα διαθέτει, εκ των πραγμάτων, μια πραγματική κρατική δομή, ελέγχει πετρελαιοπηγές και, κυρίως, οικειοποιήθηκε μία τεράστια ποσότητα όπλων του ιρακινού στρατού που τράπηκε σε φυγή; Εν των μεταξύ, οι τελευταίες ειδήσεις που φτάνουν από την περιοχή (στις 07-10-2014, σ.σ.) λένε ότι οι σημαίες του Ισλαμικού Κράτους κυματίζουν στις στέγες της Κομπάνι, στη Συρία, και το PYD ζήτησε επίσημα την αποστολή ενισχύσεων από το τουρκικό Κουρδιστάν:

«Η κινητοποίηση για την Κομπάνι δεν είναι αρκετή, η διεθνής κοινότητα πρέπει να παρέμβει», προειδοποίησε την Πέμπτη ο Redur Xelil, ο εκπρόσωπος του YPG (η στρατιωτική πτέρυγα του PYD, σ.σ.), στη σελίδα του στο Twitter. «Σε αντίθετη περίπτωση θα έχουμε ακόμα μία γενοκτονία όπως στο Σιντζάρ, αλλά στην Κομπάνι», δήλωσε, αναφερόμενος στη μαζική φυγή των δεκάδων χιλιάδων Γιεζίντι από την περιοχή του Σιντζάρ, στο κοντινό Ιράκ.²³

Όποιος θέλει να καταλάβει, καταλαβαίνει.

Από την άλλη, το συμφέρον των ΗΠΑ για τη δημιουργία ενός στρατοπέδου που θα αποτελέσει ένα ανάχωμα στο ISIS είναι πολύ πραγματικό και ελάχιστη αξία έχουν τα συνομοσιολογικά σενάρια των διαφόρων επίδοξων Μάικλ Μουρ σχετικά με την υποστήριξη των ΗΠΑ στην άνοδο του ριζοσπαστικού Ισλάμ και της Αλ-Κάιντα.²⁴ Ακόμα κι αν αφήσουμε κατά μέρος το ζήτημα του ελέγχου των πετρελαϊκών κοιτασμάτων και των κοιτασμάτων φυσικού αερίου, το Ισλαμικό Κράτος συνεχίζει το θέαμα των εκτελέσεων δυτικών αιχμαλώτων που φορούν στολές στυλ «Γκουαντάναμο», και ο Ομπάμα δεν έμεινε με σταυρωμένα τα χέρια. Φυσικά, οι εποχές της 11ης Σεπτεμβρίου και του Τζορτζ Μπους του νεότερου έχουν περάσει, αλλά –όπως διαπιστώνουμε– ο βαθμός διάλυσης των διεθνών σχέσεων αυτήν τη στιγμή δεν είναι τέτοιος ώστε να εμποδίσει τη στρατιωτική παρέμβαση ενός συνασπισμού υπό την ηγεσία των ΗΠΑ – και μάλιστα νομιμοποιημένη από την ανάγκη προστασίας των «ανθρωπίνων δικαιωμάτων». Δεδομένου ότι οι σημαντικότερες κοσμικές δυνάμεις της περιοχής είναι –παρά τη μεταξύ τους εχθρότητα– το συριακό καθεστώς και «οι κούρδοι», τα μελλοντικά σενάρια θα μπορούσαν να μας φέρουν προ εκπλήξεων.²⁵ Ας μιλήσουμε ξεκάθαρα: αυτό που προδιαγράφεται είναι ένα σενάριο «στυλ Γιουγκοσλαβίας», ένας ανηλεής εμφύλιος πόλεμος και «ανθρώπινα δικαιώματα» να πέφτουν από τον ουρανό. Στην περίπτωση που ένα τέτοιο σενάριο αποδειχθεί αληθινό, το ζήτημα είναι να ξέρουμε ποια θα

²² Όπως μας πληροφορεί η συλλογικότητα Endnotes, που επιμελήθηκε τη μετάφραση του παρόντος κειμένου στα αγγλικά, σύμφωνα με μία αναφορά του International Crisis Group, οι περιοχές που ελέγχονται από PYD δέχονται χρηματική βοήθεια από τη συριακή κυβέρνηση, ενώ το PKK δέχεται **περιοδικά υλική** βοήθεια από την κυβέρνηση του Ιράν.

²³ Από την ιστοσελίδα των *Financial Times*, 18-9-2014.

²⁴ Βλ., παραδείγματος χάρη, “Operazione ISIS, l’obbiettivo è la Cina” [Επιχείρηση ISIS, ο στόχος είναι η Κίνα], *Il Manifesto*, 16/9/2014.

²⁵ Βλ., “Usa con l’Iran e Turchia con i curdi, quelle strane alleanze contro il Califfo” [Οι ΗΠΑ με το Ιράν και η Τουρκία με τους κούρδους, οι παράξενες συμμαχίες εναντίον του Χαλίφη], *La Repubblica*, 2/9/2014.

μπορούσε να είναι η έκβασή του: μία επαναχάραξη των κρατικών συνόρων στη Μέση Ανατολή (με την ενδεχόμενη δημιουργία ενός ανεξάρτητου κουρδικού Κράτους) ή η παγίωση ενός αυξανόμενου χάους χωρίς να διαφαίνεται καμία επαναστατική διέξοδος (τουλάχιστον προς στιγμήν); Κατά τα φαινόμενα, η ίδια η ύπαρξη του ΡΚΚ και η πεισματική αντίθεση της Τουρκίας στην παραχώρηση αυτονομίας στους κούρδους, είναι οι κύριες αντίρροπες δυνάμεις στο πρώτο από αυτά τα δύο ενδεχόμενα. Αλλά είναι πραγματικά έτσι; Και εάν ναι, για ποιο λόγο; Η απάντησή μας είναι ακόμα μια φορά *αρνητική*, και στο επόμενο κεφάλαιο θα εξηγήσουμε τους λόγους για αυτό. Η όποια «λύση» –είτε επαναστατική είτε αντεπαναστατική– θα είναι σε κάθε περίπτωση στενά ενδογενής και γεωγραφικά περιορισμένη στο χώρο της Μέσης Ανατολής: νέα και μακρόβια σύνορα θα μπορέσουν να δημιουργηθούν μόνο στο ευρύτερο πλαίσιο μίας μελλοντικής αναδιάρθρωσης του καπιταλιστικού τρόπου παραγωγής, για το οποίο δεν υπάρχουν παρά ελάχιστα και αόριστα σημάδια. Αλλά και το άλλο σκέλος της εναλλακτικής λύσης εξαρτάται εξίσου από ό,τι θα συμβεί αλλού (θα επιστρέψουμε σε αυτό το σημείο). Ορισμένοι πιστεύουν ότι αυτός ο πόλεμος, ο οποίος βρίσκεται μόλις στις απαρχές του, θα μπορούσε να διαρκέσει για χρόνια. Κατά τη γνώμη μας, αποτελεί συνέχεια των ασταθών ή ζοφερών αποτελεσμάτων των Αραβικών Ανοίξεων (Αίγυπτος, Τυνησία και, σε μικρότερο βαθμό, Λιβύη) και θα καταλήξει να σκιαγραφήσει μία φάση *μακροχρόνιου συστημικού χάους*.

Οι τρεις γεωπολιτικές προβλέψεις που διατύπωσε ο Τζιοβάνι Αρίγκι στο βιβλίο *Ο Μακρύς Εικοστός Αιώνας*, βασίζονταν στην ιδέα ότι η φυγή προς τα εμπρός προς ένα χρηματοπιστωτικό νεοφιλελευθερισμό απλώς θα επιμήκυνε την ηγεμονία των ΗΠΑ, και τελικά θα οδηγούσε είτε στη δημιουργία μίας παγκόσμιας αυτοκρατορίας με κέντρο την Ευρώπη, σε μια πλανητική κοινωνία της αγοράς που θα είχε σαν άξονα την Ασία είτε σε ένα μακροχρόνιο συστημικό χάος. Μία πλήρης εκδοχή του πρώτου ενδεχόμενου μπορεί ενδεχομένως να αποκλειστεί. [...] Η ανάδυση ενός νέου ηγεμονικού κέντρου μοιάζει εξίσου απίθανη. [...] Η πιο πιθανή εξέλιξη είναι ο συνδυασμός της πρώτης και της τρίτης υπόθεσης: ένα συντονισμός δυνάμεων που ενδεχομένως θα είναι σε θέση να εμποδίσει μία οικονομική κατάρρευση, αλλά ανίκανος να οργανώσει τη μετάβαση προς μία νέα φάση βιώσιμης καπιταλιστικής ανάπτυξης. Μπαίνουμε σε μία φάση άκαρπων συγκρούσεων ανάμεσα σε έναν αποδυναμωμένο καπιταλισμό [η ηγεμονία των ΗΠΑ, σ.σ.] και μία σειρά διάσπαρτων πόλων αντίστασης, στο εσωτερικό απονομιμοποιημένων και χρεοκοπημένων πολιτικών δομών.²⁶

Η «ελευθεριακή» στροφή του ΡΚΚ

Ο Χαμίτ Μποζαρσλάν περιγράφει ως εξής τη σύγχυση που έχει προκληθεί την τελευταία δεκαετία στο εσωτερικό του κουρδικού κινήματος από τους μετασχηματισμούς που προσπαθήσαμε να περιγράψουμε στην προηγούμενη παράγραφο:

Όλα δείχνουν ότι το κουρδικό κίνημα φτάνει για ακόμα μια φορά στο τέλος ενός ιστορικού κύκλου, που σημαδεύτηκε από τις δικές του μορφές κοινωνικοποίησης, έκφρασης, στράτευσης και ακόμα και των δικών του μορφών βίας. Το φαινόμενο δεν είναι ασφαλώς νέο. Τη δεκαετία του '60, μία ολόκληρη γενιά εθνικιστών αγωνιστών και μαχητών που είχαν ως σημείο αναφοράς τη Δύση, ορισμένοι ενεργοί ήδη από τη δεκαετία του '20, έδωσε τη θέση της σε μία νέα γενιά αγωνιστών ή πολεμιστών που, στη μεγάλη τους πλειοψηφία, ταυτίζονταν με την αριστερά. Η αποτυχία της εξέγερσης του Μουσταφά Μπαρζανί στο Ιράκ (1961-1975), θέατρο τόσο ρήξεων όσο και μετάδοσης μνήμης μεταξύ των γενεών, είχε δώσει με τη σειρά

²⁶ Gopal Balakrishnan, "Speculations on the stationary state", *New Left Review*, v. 59, Σεπτέμβριος-Οκτώβριος 2009.

της ώθηση σε νέους πρωταγωνιστές, το PUK (Πατριωτική Ένωση του Κουρδιστάν) στο Ιράκ, το Komalah (ομαδοποίηση) στο Ιράν και το PKK στην Τουρκία, που βρέθηκαν στην πρώτη γραμμή της ένοπλης πάλης. [...] Σήμερα, όντας ισχυροί χάρη στη νομιμοποίηση που απέκτησαν στη διάρκεια των αγώνων του παρελθόντος που πλέον έχουν τελειώσει, αυτοί οι παλιοί αγωνιστές εξακολουθούν να κατέχουν θέσεις ευθύνης στο ιρακινό Κουρδιστάν, αλλά τώρα πια εμφανίζονται με την ιδιότητα των ανδρών ή γυναικών της πολιτικής, των γραφειοκρατών ή ακόμα και των επιχειρηματιών. [...] Παρά τις αποχρώσεις που εμφανίζονται ανάλογα με την κατάσταση που επικρατεί σε κάθε χώρα, σε όλη τη διάρκεια του ιστορικού κύκλου που έκλεισε, το κουρδικό κίνημα παρέμεινε αγκιστρωμένο στην αριστερά, σε αντίθεση με ό,τι συνέβη με άλλα κινήματα διαμαρτυρίας της Μέσης Ανατολής μετά το 1979, τα οποία σε μεγάλο βαθμό συνδέθηκαν με τον ισλαμισμό. Σήμερα τα αποτελέσματα της πτώσης του Τείχους του Βερολίνου γίνονται αισθητά και στο Κουρδιστάν, έστω και με είκοσι χρόνια καθυστέρησης, δημιουργώντας μία παράξενη αίσθηση κενού. Εάν το κουρδικό κίνημα διαμαρτυρίας συνεχίζει να τρέφεται από έναν εθνικισμό που είναι ικανός να κινητοποιεί, μέσω των συμβόλων και των ιστορικών ή γεωγραφικών απεικονίσεών του, οι τελευταίες δεν είναι πια σε θέση να νομιμοποιήσουν μία σχεταριστική πάλη με ένα λόγο και ένα φαντασιακό παγκόσμιας εμβέλειας, που θα είχαν την ικανότητα να την υπερβούν και να της δώσουν ένα νόημα.²⁷

Η στροφή που έγινε στο εσωτερικό του PKK, δηλαδή η εγκατάλειψη της προοπτικής για τη δημιουργία ενός ανεξάρτητου κουρδικού κράτους, που εντάσσεται ξεκάθαρα στο πλαίσιο που περιγράφει ο Μπζαρσλάν, απαντάει σε τρία διαφορετικά είδη αναγκών: 1) την αναγνώριση ενός αντικειμενικού γεγονότος, το ξεπέραςμα των «εθνικισμών από τα κάτω». 2) την αρνητική έκβαση της στρατηγικής του ανταρτοπολέμου, σύμβολο της οποίας είναι η σύλληψη του Αμπντουλάχ Οτσαλάν στο Ναϊρόμπι το 1999. 3) τις κοινωνικές αλλαγές που σημειώθηκαν στο ιστορικό Κουρδιστάν τα τελευταία 25 χρόνια.

Σε σχέση με το πρώτο σημείο, το ξεπέραςμα των «εθνικισμών από τα κάτω» μπορεί να εξηγηθεί από την καπιταλιστική αναδιάρθρωση (όπως αναφέρθηκε προηγουμένως), αλλά –πολύ πιο πεζά– αποτελεί αντικειμενικό γεγονός ότι με τη διάλυση της ΕΣΣΔ εξαφανίστηκε ο κύριος χρηματοδότης αυτών των εθνικισμών. Στο διπολικό κόσμο που αναδύθηκε μετά το 1945, με τρόπο διαφοροποιημένο αλλά σε κάθε περίπτωση συνεπή, η ανυπομονησία των «καταπιεσμένων εθνών» να αποκτήσουν την ανεξαρτησία τους και οι προσπάθειες ανάπτυξης ενός εσωστρεφούς καπιταλισμού στα κράτη του Τρίτου Κόσμου, τα οποία είχαν ήδη αποκτήσει τύπους την ανεξαρτησία τους, αλλά που μαστίζονταν από την «ανάπτυξη της υπανάπτυξης» (μία μεταπρατική αστική τάξη που πουλάει φτηνά πρώτες ύλες στις ιμπεριαλιστικές δυνάμεις για να χρηματοδοτήσει την κατανάλωσή της αντί να επενδύσει στη βιομηχανία και στη δημιουργία μίας εσωτερικής αγοράς που θα την στηρίξει), δεν θα μπορούσαν να πραγματοποιηθούν (ούτε να σχεδιαστούν) εάν απουσίαζε η αιγίδα κάποιας Σοσιαλιστικής Πατρίδας και τα εξαιρετικά χαμηλότοκα και με μακροχρόνια αποπληρωμή δάνεια που έδινε αυτή. Η ατυχία (που αποτελεί και τη δυναμικότητα) του κουρδικού εθνικισμού ήταν ότι βρέθηκε χωρίς «άγιους στον παράδεισο», καθώς η διεκδίκηση ενός ανεξάρτητου Κουρδιστάν αποτελούσε πονοκέφαλο για τις πριμαντόνες του αραβικού αντιιμπεριαλισμού που είχαν την υποστήριξη της ΕΣΣΔ.

Σε σχέση με το δεύτερο σημείο, είναι χρήσιμο να υπενθυμίσουμε ότι ο Οτσαλάν, αρκετό καιρό πριν τη σύλληψή του το 1999, ήταν προσανατολισμένος στην αναζήτηση μίας «πολιτικής λύσης», κάτι που ήδη από τότε ισοδυναμούσε με μία αναθεώρηση προς τα κάτω του ιστορικού αιτήματος της ανεξαρτησίας – με την ελπίδα ότι έτσι θα αποκτούσε την εύνοια των «ιμπεριαλιστών» της Ευρωπαϊκής

²⁷ Hamit Bozarslan, *Conflit kurde. Le brasier oblie du Moyen-Orient* [Κουρδική σύρραξη. Η ξεχασμένη πυρκαγιά της Μέσης Ανατολής], Ed. Autrement, Παρίσι 2009, σελ. 22-24

Ένωσης, οι οποίοι παρέμειναν ασυγκίνητοι και στο τέλος επέτρεψαν τη σύλληψή του. Η έκβαση της ευρωπαϊκής «περιπλάνησης» του Οτσαλάν, αναγνωρίστηκε από ολόκληρο το εθνικιστικό κουρδικό κίνημα ως μία ιστορική ήττα και καθόρισε, μεταξύ άλλων, την αποχώρηση μεγάλου αριθμού μελών του. Πρέπει να προσθέσουμε ότι η «πνευματική» κρίση του PKK συνδυάστηκε με την προσχώρηση του KDP του Μασούντ Μπαρζανί στο φιλο-αμερικανικό στρατόπεδο και δεν είναι λίγοι εκείνοι που ελπίζουν ότι αυτή η συμμαχία θα επιτρέψει να επιτευχθεί διά της διπλωματικής οδού εκείνο που το PKK δεν μπόρεσε να πετύχει χρησιμοποιώντας το «μαρξισμό» και τον ανταρτοπόλεμο. Εξάλλου, οι ελπίδες που γέννησε η εκτίμηση που χαίρουν οι ιρακινοί Κούρδοι στα μάτια των ΗΠΑ είναι δικαιολογημένες, αν και η ίδρυση ενός κουρδικού κράτους δεν φαίνεται να βρίσκεται στην ημερήσια διάταξη: στο πλαίσιο των στρατηγικών μελετών του στρατού των ΗΠΑ διεξάγεται μία συζήτηση σχετικά με την προοπτική δημιουργίας ενός ανεξάρτητου κουρδικού κράτους (βλ. το παράρτημα).

Όσον αφορά τις καθαρά κοινωνικές αλλαγές που πραγματοποιούνται σε ολόκληρο το ιστορικό Κουρδιστάν, όσο κι αν είναι της μόδας να παρουσιάζονται οι δυναμικές του κουρδικού χώρου σαν να συντελούνται σε ένα είδος εξωτικού ορεσίβιου μικροκλίματος,

Το κοινωνικό πλαίσιο της δεκαετίας του 2000 δεν μπορεί να συγκριθεί με τις προγενέστερες περιόδους. Οι διαμαρτυρίες των Κούρδων διεξάγονται σε ένα χώρο που σε μεγάλο βαθμό είναι αστικοποιημένο. Το τοπίο της υπαίθρου με το οποίο ήταν συνδεδεμένοι οι Κούρδοι, τόσο στην καθημερινή πραγματικότητά τους όσο και στο φαντασιακό των οριενταλιστών, έχει ουσιαστικά εκλείψει [...]. Στο ιρακινό Κουρδιστάν, όπου τα κουρδικά χωριά καταστράφηκαν μαζικά στη διάρκεια της δεκαετίας του '80 από το καθεστώς του Σαντάμ Χουσεΐν, τα τρία τέταρτα του πληθυσμού ζουν στις τρεις μεγάλες πόλεις, την Ερμπίλ, την Ντιχόκ και τη Σουλεϊμανία. [...] Στη Συρία, ο κεντρικός πυρήνας των κούρδων πολιτικών έδωσε πάντα τους αγώνες του στις πόλεις και σήμερα, ακόμα περισσότερο απ' ό,τι στο παρελθόν, στο προσκήνιο βρίσκονται οι διανοούμενοι και οι νεολαίοι. Στο Ιράν, παρομοίως, αν και η εξουσία δεν εφήρμοσε ποτέ μία πολιτική εσκεμμένης καταστροφής της κουρδικής υπαίθρου, η δημογραφική και πολιτική βαρύτητα των αγροτικών περιοχών μειώνεται προς όφελος καμιάς δεκάδας πόλεων που, αν και είναι από τις λιγότερο ανεπτυγμένες οικονομικά, χαρακτηρίζονται από μία μεγάλη ζωτικότητα. Εάν ο πληθυσμός της πλειοψηφίας των κουρδικών πόλεων αυτής της χώρας κυμαίνεται ανάμεσα στους 100 με 150 χιλιάδες κατοίκους, η Ουρμιά φτάνει τους 600.000. Η ίδια δυναμική παρατηρείται και στην Τουρκία, όπου το φυλετικό φαινόμενο ήταν τόσο απτό στο παρελθόν της κουρδικής αντίστασης. [...] Ένα άλλο στοιχείο, πολύ πιο αισθητό απ' ό,τι στο παρελθόν, αφορά τη βαρύτητα των εσωτερικών διασπορών στο καθένα από αυτά τα κράτη. Εάν η Βαγδάτη σταμάτησε, για προφανείς λόγους, να είναι ένα μέρος συγκέντρωσης των Κούρδων, άλλες πρωτεύουσες ή μεγάλες πόλεις επεκτείνουν το χώρο των Κούρδων πολύ πιο μακριά από το ιστορικό Κουρδιστάν: η Ιστανμπούλ –όπου ζουν μερικά εκατομμύρια Κούρδοι– και μερικές άλλες τουρκικές πόλεις, το Χαλέπι και η Δαμασκός, όπου ζουν περίπου 600.000 Κούρδοι, ή ακόμα και η Τεχεράνη. [...] Τέλος, εάν δεν αποτελεί νέο η παρουσία περισσότερων από ένα εκατομμύριο Κούρδων στην Ευρώπη, αυτή η άλλη διασπορά, πολύ διαφορετική από εκείνη που είχε σχηματιστεί στην πρώην ΕΣΣΔ ή στον αραβικό κόσμο, και ειδικά στο Λίβανο, έχει αναδιαμορφωθεί εξίσου ριζικά [...], τραγουδιστές ποπ ή μηχανικοί, ιδιοκτήτες εστιατορίων ή ανειδίκευτοι εργάτες, παραμένουν αφοσιωμένοι στην κουρδική υπόθεση χωρίς όμως να δέχονται τον έλεγχο μίας πολιτικής οργάνωσης πάνω στην καθημερινή τους ζωή.²⁸

Η καθιέρωση της Τουρκίας ως μίας «αναδυόμενης» οικονομίας από τη μία, και η πετρελαϊκή τοξίνωση της Μέσης Ανατολής από την άλλη, δημιούργησαν ένα χάσμα ανάμεσα σε ένα Κουρδιστάν αστικό και φτωχό αλλά σε επέκταση και ένα Κουρδιστάν αγροτικό και ορεσίβιο σε εγκατάλειψη, γεγονός που οδηγεί το PKK –στη

²⁸ Hamit Bozarslan, ό.π., σελ. 20-22.

διάρκεια της δεκαετίας του '90– να είναι όλο και περισσότερο η έκφραση και ο φορέας των αιτημάτων του δεύτερου, αφήνοντας το πρώτο σε άλλες δυνάμεις.

Υπό το πρίσμα των όσων είπαμε προηγουμένως, είναι προφανές ότι η υποτιθέμενη «ελευθεριακή» στροφή του ΡΚΚ δεν είναι λοιπόν η *Επιτέλους Αποκεκαλυμμένη Αλήθεια* που κάθε κοινωνικό κίνημα θα έπρεπε να υιοθετήσει. Αντίθετα, αυτή απαντάει στα εξής συγκεκριμένα προβλήματα: 1) το πρόβλημα της «ιστορικής νομιμοποίησης», που συνδέεται με τη δύση (κρίση) των παραδοσιακών μοντέλων του μαρξιστικού-λενινιστικού ή τριτοκοσμικού αντάρτικου· 2) ένα πρόβλημα «ιδεολογικής δικαιολόγησης» μπροστά σε μία συντριπτική ιστορική ήττα· 3) ένα πρόβλημα «πολιτισμικής προσαρμογής» σε ένα τελείως διαφορετικό κοινωνικό πλαίσιο. *Αυτός ήταν ο λόγος που το ΡΚΚ προσπάθησε να προσδεθεί στο κίνημα της άλλης παγκοσμιοποίησης.*²⁹ Το «κίνημα των κινημάτων», ο «λαός του Σιάτλ», παρείχαν στον Οτσαλάν και τους συντρόφους του όλο το απαραίτητο υλικό για να πραγματοποιήσουν την επιβεβλημένη από τη συγκυρία θεωρητική και οργανωτική ανανέωση, μεταξύ άλλων και σε ό,τι αφορά την άρθρωση μίας προοπτικής που ήταν και παραμένει εκείνη της εθνικής απελευθέρωσης, μολοντί αποποιείται τη δημιουργία ενός ανεξάρτητου κουρδικού κράτους. Από τη νέα του θεωρητική πηγή, το ΡΚΚ αντλεί τόσο τα δυνατά όσο και τα αδύνατα σημεία της: ανάμεσα στα πρώτα είναι μία αποτελεσματική ρητορική, ικανή να κοινοποιήσει τον κόσμο, που προκρίνει τις αλλαγές που πρέπει να πραγματοποιηθούν εδώ και τώρα, την επίκληση της ηθικής, την κριτική της ιεραρχίας, το εγκώμιο της *οριζοντιότητας*, ένα θεωρητικό εκλεκτικισμό (οικολογία, φεμινισμός κλπ.) που αρνείται τις ενοποιητικές συνθέσεις, οι οποίες θυμίζουν υπερβολικά «μαρξισμό»: στις δεύτερες βρίσκονται μία επιμονή στην αυτοδιάθεση και την αυτονομία που κρύβει το προγραμματικό κενό: στα πιο πρόσφατα κείμενα του Οτσαλάν που έχουν μεταφραστεί στα ιταλικά – *Δημοκρατικός Συνομοσπονδισμός και Πόλεμος και Ειρήνη στο Κουρδιστάν*, διαθέσιμα στο διαδίκτυο– με εξαίρεση κάποιες γενικές εκκλήσεις για μία πιο δίκαιη αναδιανομή του πλούτου, μάταια θα αναζητήσει κανείς ποια κοινωνικά μέτρα σκοπεύει να υιοθετήσει το ΡΚΚ στην περίπτωση που ιδρυθεί η υποθετική δημοκρατική συνομοσπονδία που πρεσβεύει. Η σύνθεση της κοινωνικής του βάσης, το πλαίσιο μέσο στο οποίο δρα, οι θεωρητικές του αναφορές, κάνουν το ΡΚΚ να

²⁹ Το γεγονός ότι σήμερα το ΡΚΚ και το YPG προσφέρονται μια χαρά στα υπολείμματα του κινήματος για την άλλη παγκοσμιοποίηση προκειμένου να επιχειρήσουν να αναβιώσουν τις φαντασίες τους για καπιταλισμούς με ανθρώπινο πρόσωπο, μας το αποδεικνύει ο καθηγητής Sandro Mezzadra (Σάντρο Μετσάντρα), ο οποίος σε ένα πρόσφατο άρθρο του με τίτλο “Kobane è sola?” [Η Κομπάνι είναι μόνη:] (διαθέσιμο στο euronomade.info). Αυτός ο επιφανής καθηγητής του Πανεπιστημίου της Μπολόνια, μας εξηγεί ότι στην αυτονομιστική εμπειρία της Ροζάβα «πρέπει να αναγνωρίσουμε τις διασυνδέσεις με την πιο πρόσφατη ιστορία μας, [...] τον απόηχο του Σιάτλ, της Γένοβας, του ζαπατισμού [...] ένα νήμα συνέχειας που ξετυλίγεται από τις εξεγέρσεις στη Βόρειο Αφρική και τις χώρες του Μασρέκ το 2011, περνώντας από το ισπανικό 15Μ, το κίνημα του Occupy, τις εξεγέρσεις στην Τουρκία και τη Βραζιλία πέρσι [...]»· επομένως εμείς θα έπρεπε να «διεκδικήσουμε εκείνον το κομμουνισμό (sic!), να κατέβουμε στο δρόμο και να ταχθούμε υπέρ της άμυνας της Κομπάνι και της Ροζάβα. Να επαναφεύρουμε από εδώ, με τελείως υλικούς όρους, την εναντίωση στον πόλεμο». Να επαναφεύρουμε την εναντίωση στον πόλεμο, βεβαίως, αλλά αφού εκδηλώσουμε τη θλίψη μας για «τη σποραδικότητα και την απόλυτη αναποτελεσματικότητα» των επιδρομών του διεθνούς συνασπισμού. Πότε να περιμένουμε τις εκκλήσεις για την αποστολή χερσαίων δυνάμεων; Επειδή «μία αστυνομική επιχείρηση που διεξάγεται με αεροπορικούς βομβαρδισμούς είναι ένα παράδοξο. Μία αστυνομική επιχείρηση που προστατεύει, στις συμμαχίες των εγκληματιών, εάν δεν είναι ένα τεράστιο λάθος, είναι μία τρέλα.» (Adriano Sofri, “Non chiamatela guerra” [Μην τον αποκαλείτε πόλεμο], *La Repubblica*, 7 Μαΐου 1999). Σ.τ.μ.: Ο Sofri είναι ο πρώην ηγέτης της ιταλικής ακροαριστερής οργάνωσης Lotta Continua που ήταν ενεργή της δεκαετία του '70. Το 1999, αρθρογράφησε υπέρ των «ανθρωπιστικών» βομβαρδισμών του ΝΑΤΟ στη Σερβία και το Κόσοβο.

μοιάζει όλο και περισσότερο με ένα είδος μεσανατολικού EZLN, αλλά... για ακόμα μια φορά το PKK έρχεται στο προσκήνιο με καθυστέρηση: η στροφή του δημοκρατικού συννομοσπονδισμού συντελείται επίσημα το 2002, ενώ οι διαμαρτυρίες που κατέληξαν σε εξέγερση επ' ευκαιρίας του G8 της Γένοβας το 2001, σημαίνουν την αρχή της αργής παρακμής του κινήματος για την άλλη παγκοσμιοποίηση. Τότε πού πρέπει να στραφούν; Σε ποιον πρέπει να απευθυνθούν; Μία φράξια του PKK, της οποίας ηγείται ο Οσμάν Οτσαλάν (αδελφός του Αμπντουλάχ) έχει έτοιμη την απάντηση: *στις Ηνωμένες Πολιτείες*. Από την άλλη, η σπουδαιότητα του κουρδικού πιονιού στη σκακιέρα του Ιράκ κάνει τις ΗΠΑ να σκεφτούν το ενδεχόμενο να ανοίξουν ένα διάυλο επικοινωνίας και με το PKK, που θα μπορούσε να οδηγήσει σε ένα δούνα και λαβείν με αμοιβαία οφέλη και για τις δύο πλευρές: από τη μία, το PKK θα έπρεπε να ενώσει τις δυνάμεις του στην προσπάθεια για τον «εκδημοκρατισμό» της περιοχής και να θέσει τέλος στις ενδο-κουρδικές συγκρούσεις, ενώ οι Ηνωμένες Πολιτείες θα δεσμεύονταν να άρουν όλα τα εμπόδια στις διεθνείς δραστηριότητες του PKK και να ασκήσουν πιέσεις για μία βελτίωση των συνθηκών κράτησης του Αμπντουλάχ Οτσαλάν. Ο Οσμάν Οτσαλάν επιβεβαίωσε την ύπαρξη επαφών ανάμεσα στο PKK «σε τοπικό επίπεδο» και τις ΗΠΑ:

[...] οργανώθηκαν ανεπίσημες συναντήσεις με ορισμένους αμερικανούς επίσημους χάρη σε διαμεσολαβητές που βρίσκονται κοντά στην οργάνωσή μας. Υπήρξαν μορφές μιας αμοιβαίας αναγνώρισης. Οι αμερικανοί επιθυμούν να κερδίσουν τη συμπάθεια των Κούρδων από την πλευρά μας, εμείς επιθυμούμε να βρούμε μία από κοινού λύση με τις Ηνωμένες Πολιτείες. Εμείς δεν συνεργαστήκαμε με το καθεστώς του Σαντάμ Χουσεΐν και ποτέ δεν σταθήκαμε εμπόδιο στα αμερικανικά συμφέροντα, ενώ οι αμερικανοί έβλαψαν του Κούρδους: είμαστε σε γνώση του ρόλου που έπαιξαν στη σύλληψη του Αμπντουλάχ Οτσαλάν.³⁰

Η διαμάχη ως προς το ποια στάση πρέπει να υιοθετηθεί απέναντι στις ΗΠΑ οδήγησε, το 2004, σε μία διάσπαση: η φράξια του Οσμάν Οτσαλάν αποσχίστηκε και ίδρυσε το ανοιχτά φιλο-αμερικανικό PWD (Πατριωτικό Δημοκρατικό Κόμμα):

Η οργάνωση δεν θεωρεί τις Ηνωμένες Πολιτείες μία αποικιοκρατική δύναμη, αλλά τη χώρα που έσωσε τους Κούρδους. [...] Το PWD, για να υπογραμμίσει την υποστήριξή της στις Ηνωμένες Πολιτείες, θα αποστείλει στις 7 Νοεμβρίου 2004 συγχαρητήρια επιστολή στον Πρόεδρο Τζορτζ Μπους για τη επανεκλογή του.³¹

Δεν αναφέρουμε αυτά τα επεισόδια για να υποστηρίξουμε την ύπαρξη ενός μεγάλου σχεδίου ή μίας συνωμοσίας στην οποία το PKK είναι ο πολλοστός κρυφός σύμμαχος των ΗΠΑ, αλλά είναι απολύτως αναγκαίο να τονίσουμε: 1) το διαφορούμενο χαρακτήρα του PKK και το γεγονός ότι αυτό ανέκαθεν προχωρούσε στα τυφλά· 2) το γεγονός ότι στην περίπτωση που πράγματι διαφαινόταν η υπόθεση ενός ανεξάρτητου Κουρδιστάν, το PKK θα βρισκόταν στη δύσκολη θέση να επιλέξει εάν θα συμμετάσχει στην ίδρυσή του με σκυμμένο το κεφάλι ή να διακινδυνέψει την περαιτέρω περιθωριοποίησή του και την έναρξη ενός νέου αιματηρού κύκλου ενδο-κουρδικών συγκρούσεων.

Ας κλείσουμε αυτή την αναφορά με μία γενικότερη σκέψη. Τουλάχιστον μετά τα πραξικοπήματα στη Συρία (1966) και το Ιράκ (1968) που έφεραν στην εξουσία τα κόμματα Μπάαθ, η ανατρεπτική πλευρά του κουρδικού ζητήματος βρισκόταν στο γεγονός ότι ήταν μία ζωντανή διαμαρτυρία του διαμερισμού της Μέσης Ανατολής μεταξύ των ιμπεριαλιστικών δυνάμεων και του φιλο-σοβιετικού αντιιμπεριαλισμού

³⁰ *Courier International*, 23-29 Οκτωβρίου 2003.

³¹ Sabri Cigerli & Didier Le Saout, ό.π., σελ. 381.

που ισχυριζόταν ότι εναντιωνόταν σ' αυτόν το διαμερισμό. Οι σημερινές εξελίξεις δείχνουν ακόμα μια φορά ότι ένας ολόκληρος ιστορικός κύκλος ολοκληρώθηκε και εξάντλησε όλες τις εσωτερικές του δυνατότητες, συμπεριλαμβανομένης εκείνης που υποστηρίζει «μέχρι τέλους (δηλαδή, μέχρι το δικαίωμα απόσχισης και μέχρι την ήττα της χώρας “τους”) το δικαίωμα στην αυτοδιάθεση των καταπιεζόμενων λαών για έναν προλεταριακό σκοπό και μία ρητά προλεταριακή στρατηγική».³² Κανένας ιστορικο-κοινωνικός καθορισμός και καμία κοινοτιστική πρόταση δεν αντιπροσωπεύουν, από μόνα τους, ένα εμπόδιο στην αξιοποίηση του κεφαλαίου. Το εθνικό ζήτημα παραμένει, αλλά κυρίως σαν ένα ζήτημα για το κεφάλαιο: η κομμουνιστική επανάσταση θα μπορέσει να το επιλύσει μόνο στις δικές της βάσεις. Σε αντίθετη περίπτωση, θα το κάνει η αντεπανάσταση με το δικό της τρόπο, ικανοποιώντας τις εθνικές διεκδικήσεις ή διαφορετικά οργανώνοντας το βίαιο εκτοπισμό ή την εξόντωση του εν λόγω πληθυσμού.

Ο κουρδικός λαός είναι σε μεγάλο βαθμό «διεθνοποιημένος». [...] Εκατομμύρια κούρδοι εργάτες απασχολούνται στα εργοστάσια και στα χωράφια των ανεπτυγμένων δυτικών χωρών. Πολέμησαν στο πλάι των προλεταρίων της Δύσης και ακόμα πιο λυσσασμένα από αυτούς, δεδομένου ότι δεν είχαν τίποτα να χάσουν. Για αυτά τα εκατομμύρια, που βίωσαν τις ώριμες συνθήκες της προλεταριακής επανάστασης, μία επιστροφή στις συνθήκες του «αστικού εθνικο-απελευθερωτικού αγώνα» θα ήταν ένα τεράστιο βήμα προς τα πίσω.³³

Είναι αλήθεια, και είναι αλήθεια και για τους μη «διεθνοποιημένους» κούρδους προλετατίους, αλλά μόνο από τη σκοπιά της κατάργησης των τάξεων, δηλαδή του «... του κινήματος που καταργεί...».

«... το κίνημα που καταργεί...»: το τοπικό, το εθνικό, το παγκόσμιο

Ένα μεγάλο νεφέλωμα «κινήματων» –οπλισμένα και μη, που κινούνται μεταξύ της κοινωνικής ληστείας και του οργανωμένου ανταρτοπολέμου– δρουν στις πιο άθλιες περιοχές του παγκόσμιου καπιταλιστικού σκουπιδότοπου, παρουσιάζοντας χαρακτηριστικά όμοια με εκείνα του σημερινού ΡΚΚ. Αυτά, με τον ένα ή τον άλλο τρόπο, προσπαθούν να αντισταθούν στην καταστροφή ήδη περιθωριακών οικονομιών επιβίωσης, στη λεηλασία των τοπικών φυσικών και μεταλλευτικών πόρων, ή στην επιβολή της καπιταλιστικής ιδιοκτησίας της γης, η οποία περιορίζει ή εμποδίζει την πρόσβαση σ' αυτήν και τη χρήση της: μπορούμε να αναφέρουμε σαν παραδείγματα την πειρατεία στις θάλασσες ανοιχτά της Σομαλίας, το MEND στη Νιγηρία, τους Ναξαλίτες στην Ινδία, τους Μαπούτσε στη Χιλή. Μολονότι οι μορφές πάλης και ο λόγος που υιοθέτησαν αυτά τα κινήματα δεν είναι μόνο επιφανόμενα, είναι σημαντικό να κατανοήσουμε το κοινό περιεχόμενο τους που είναι η αυτοάμυνα. Μία αυτοάμυνα που μπορεί να θεωρηθεί ζωτική, αλλά που δεν διαφέρει, όσον αφορά τη φύση της, από εκείνη που εκφράζεται σε οποιαδήποτε συνδικαλιστική ενέργεια που αποσκοπεί στην υπεράσπιση του μισθού ή των συνθηκών εργασίας εκείνων που συμμετέχουν σε αυτήν. Ακριβώς όπως θα αποτελούσε ένα τρικ να παρουσιάσουμε ένα μισθολογικό αγώνα, ακόμα κι αν είναι εξαιρετικά σκληρός και ευρύς, σαν ένα «επαναστατικό κίνημα», κατά τον ίδιο τρόπο θα ήταν παραπλανητικό να αποδώσουμε σε αυτό τον τύπο αυτοάμυνας που ασκούν εξαθλιωμένοι πληθυσμοί ένα εγγενές επαναστατικό νόημα. Φυσικά ένα τέτοιο ταχυδακτυλουργικό κόλπο μπορεί να πιάσει

³² “Con il proletariato e i lavoratori rivoluzionari del Kurdistan”, ό.π.

³³ “Quale rivoluzione per il Kurdistan? [Ποια επανάσταση για το Κουρδιστάν:], *Quaderni Internazionalisti*, προκήρυξη, 1999, διαθέσιμο στο διαδίκτυο

πατώντας στην *ηθική*, δηλαδή αντιπαραθέτοντας από τη μια τους «προνομιούχους δυτικούς» και από την άλλη της «Γης τους κολασμένους» που είναι έτοιμοι για την επανάσταση. Όμως αυτός ο ρετρό αντιμπεριαλισμός σύντομα αποδεικνύεται ξεπερασμένος. Είτε μας αρέσει είτε όχι δεν μπορούμε να ξεχάσουμε ότι αυτά τα κινήματα συχνά βρίσκονται όχι σε ένα υποτιθέμενο και ανύπαρκτο *έξω* από την παραγωγή και κυκλοφορία της αξίας, αλλά *στο περιθώριό τους*, και ορισμένες φορές υπερασπίζονται *μικρούς αρχαίους κόσμους* (πανάρχαια έθιμα κλπ.) που οι καπιταλιστικές κοινωνικές σχέσεις καταστρέφουν ή έχουν από καιρό αλλάξει. Όμως δεν είναι δυνατόν να είμαστε ταυτόχρονα και υπέρ της κομμουνιστικής επανάστασης και υπέρ της διατήρησης των μικρών αρχαίων κόσμων. Εάν αληθεύει ότι ο καπιταλισμός τούς αποσταθεροποιεί, τότε και η επαναστατική καταστροφή του καπιταλισμού δεν θα μπορούσε παρά να έχει το ίδιο αποτέλεσμα. Ταυτόχρονα δεν έχει νόημα και το να υποστηρίζουμε την καταστροφή τους από τον καπιταλισμό: εμείς πιστεύουμε ότι αυτά τα κινήματα θα πρέπει να ενσωματωθούν ή/και να απορροφηθούν (κάτι που δεν μπορεί παρά να προκαλέσει συγκρούσεις) από το πραγματικό κίνημα για την καταστροφή του κεφαλαίου και ότι αυτό δεν είναι εφικτό να γίνει μέσω πολιτικών ελιγμών (δημοκρατικές ή λενινιστικές συμμαχίες), ούτε με ενδιάμεσα μέτρα τα οποία αποσκοπούν στην όξυνση της αναγκαστικής προλεταριοποίησης που προσπαθεί να επιτύχει το κεφάλαιο. Ωστόσο, η διαδικασία αυτή δεν μπορεί παρά να ξεκινήσει *από την καρδιά του τρόπου παραγωγής* (κάτι που δεν σημαίνει απαραίτητα «η Δύση») και όχι από την περιφέρειά του. Δεν μπορούμε να ξεχάσουμε την *πάντα παγκόσμια εξάπλωση* του καπιταλιστικού συστήματος και την ιεραρχία που δημιουργεί: έτσι όπως ένας ταμίας, ένα δάσκαλος και ένας εργάτης –όντας όλοι μισθωτοί εργάτες– δεν έχουν τις ίδιες πιθανότητες να επιδράσουν στην παραγωγή υπεραξίας, κατ’ αυτό τον τρόπο μία εξεγερσιακή κρίση δεν έχει την ίδια σπουδαιότητα και τις ίδιες συνέπειες σε παγκόσμιο επίπεδο, εάν εκδηλωθεί στο Καζακστάν ή στη Γερμανία (το ζήτημα να εντοπίσουμε τον «αδύναμο κρίκο της αλυσίδας» παραμένει ακόμα επίκαιρο).

Η μόνη *τοπική* κοινωνική κρίση που πραγματικά *προεικόνισε* με τι θα μπορούσε να μοιάζει μία επαναστατική διαδικασία *στις μέρες μας* και την *αδυναμία της καπιταλιστικής σχέσης να αναπαραχθεί*, είναι η Αργεντινή του 2001: μία *μεγάλη χώρα* (σε αντίθεση με την Ελλάδα του 2008), εκβιομηχανισμένη, σχετικά «ανεπτυγμένη», που βρίσκεται από τη μια μέρα στην άλλη στο χείλος της αβύσσου λόγω μίας νομισματικής κρίσης. Εκεί, στο κίνημα που ακολούθησε το *κραχ*, όλες οι *αυτο-λογίες* (αυτοοργάνωση, αυτονομία, αυτοδιαχείριση) αποκάλυψαν τον καθαρά αμυντικό χαρακτήρα τους, επειδή αυτο-οργανωνόμαστε πάντα στη βάση αυτού που είμαστε στο εσωτερικό του καπιταλιστικού τρόπου παραγωγής (εργάτης της μιας ή της άλλης επιχείρησης, κάτοικος αυτής ή της άλλης γειτονιάς), ενώ η εγκατάλειψη του αμυντικού («δικεδικητικού») πεδίου συμπίπτει με το γεγονός ότι όλα αυτά τα υποκείμενα αναμειγνύονται μεταξύ τους και ότι οι διαχωρισμοί υποχωρούν, επειδή αρχίζει να *υποχωρεί η σχέση που τις δομεί*: η σχέση κεφαλαίου-μισθωτής εργασίας. Αυτό ισχύει σε κάθε κλίμακα, και στο παγκόσμιο επίπεδο: μία γενικευμένη κοινωνική κρίση δεν είναι το άθροισμα τοπικών κρίσεων που εξελίσσονται παράλληλα, χωρίς να έρχονται σε επαφή. Αφού οι εξεγερσιακές ή προ-εξεγερσιακές κρίσεις αγγίζουν ένα βαθμό επέκτασης, οι εξεγερμένοι σε μία δεδομένη χώρα θα υποχρεωθούν –από την ίδια την ανάγκη να συνεχίσουν τη σύγκρουση– να αναζητήσουν υποστήριξη πέρα από τα εθνικά σύνορα, ή να μετακινηθούν μαζικά (ή να διασκορπιστούν) έξω από αυτά τα σύνορα για να υποστηρίξουν την εξέγερση αλλού. Μόνο έτσι –*υλικά*, και όχι στη βάση αφηρημένων διεθνιστικών εκκλήσεων– η κομμουνιστική επανάσταση μπορεί να καταστρέψει τους διαχωρισμούς και να ενοποιήσει την ανθρωπότητα. Ο

κομμουνισμός δεν μπορεί να είναι μία «δημοκρατική συνομοσπονδία» που θα εξαπλωθεί σε ολόκληρο τον κόσμο για τον απλό λόγο ότι η συνομοσπονδία προϋποθέτει ακόμα το έθνος ως υποκείμενο που συνδέεται ομοσπονδιακά: *πατρίδα μας όλη η γη*, ασφαλώς... αλλά ένας Κούρδος παραμένει πάντα ένας Κούρδος και ένας Ιταλός του νότου παραμένει... ένας χωριάτης. Είναι μία απλή αντιπαραβολή ανόμοιων πραγμάτων, και αυτό είναι ακόμα υπερβολικά λίγο.

Μπροστά στη χρεοκοπία του υπαρκτού μαρξισμού και του υπαρκτού σοσιαλισμού, έφυγε από τη μόδα η εξύμνηση της ανάπτυξης των παραγωγικών δυνάμεων και μία αντι-παραγωγίστικη –εκ διαμέτρου αντίθετη– ιδεολογία επικράτησε στο εσωτερικό της «αντικαπιταλιστικής κριτικής». Όμως η εξύμνηση σεχταριστικών-τοπικιστικών κινήματων αποδεικνύεται μία αντίφαση αν λάβουμε υπόψη μας την οπτική του παρατηρητή που τα εξυμνεί, η οποία –έχοντας πάει συνήθως να τα βρει στην άλλη άκρη του κόσμου– είναι κάθε άλλο παρά σεχταριστική-τοπικιστική. Είναι η αντίφαση του ανθρωπολόγου που πηγαίνει να μελετήσει τους κατοίκους των Νήσων Τρόμπριαντ και ισχυρίζεται ότι δεν είναι ο ιμπεριαλισμός που τον πήγε εκεί.

Το ιστορικό νόημα του κεφαλαίου δεν βρίσκεται στην ανάπτυξη των παραγωγικών δυνάμεων, αλλά στην *παγκόσμια αλληλεξάρτηση* που δημιούργησε. Στο περίφημο απόσπασμα από τη *Γερμανική Ιδεολογία* πάνω στο «πραγματικό κίνημα που καταργεί την παρούσα κατάσταση των πραγμάτων», ο Μαρξ εξυμνεί την έλευση μίας *παγκόσμιας ιστορίας*, που προκλήθηκε από τον καπιταλιστικό τρόπο παραγωγής και προσθέτει:

Δίχως αυτό, 1) ο κομμουνισμός δεν θα μπορούσε να υπάρξει παρά σαν ένα τοπικό γεγονός, 2) οι ίδιες δυνάμεις επικοινωνίας δεν θα μπορούσαν να αναπτυχθούν σαν *παγκόσμιες* [...] και 3) κάθε επέκταση της επικοινωνίας θα καταργούσε τον τοπικό κομμουνισμό. Εμπειρικά ο κομμουνισμός είναι δυνατός μονάχα σαν πράξη των κυρίαρχων λαών μονομιάς και ταυτόχρονα [...].³⁴

Κατ' αυτή την έννοια –εκτός κι αν σκεφτόμαστε ότι είναι εφικτό να κάνουμε «την αναρχία σε μία μόνο χώρα», έτσι όπως μία εποχή ήθελαν να κάνουν το σοσιαλισμό σε μία μόνη χώρα– το ερώτημα εάν το PKK, ο EZLN ή οποιαδήποτε άλλη οργάνωση είναι ή όχι «επαναστατική», είναι ένα λάθος ερώτημα: καμία οργανωτική συνέχεια, από τους σημερινούς αγώνες μέχρι την επανάσταση, δεν είναι νοητή, για τον απλό λόγο ότι *το υποκείμενο που οργανώνεται δεν θα είναι πια το ίδιο*. Το ζήτημα τίθεται τελείως διαφορετικά: να πάμε να δούμε ποιες αντιφατικές δυναμικές εμπεριέχονται σε μία συγκεκριμένη κοινωνική πραγματικότητα ή σε ένα συγκεκριμένο αγώνα –των οποίων η μία ή άλλη οργάνωση μπορεί στην καλύτερη περίπτωση να είναι μια *μορφοποίηση*– και ποιες ρήξεις μπορούν να παράγουν. Αυτοί είναι οι όροι του προβλήματος. *Εδώ η Ρόδος, εδώ και το πήδημα!*

Παράρτημα

Το μέλλον της Μέσης Ανατολής σύμφωνα με τον αντισυνταγματάρχη Ralph Peters

³⁴ Καρλ Μαρξ, *Η Γερμανική Ιδεολογία*, τ. Α', Gutenberg, Αθήνα 1997, σελ. 81.

Τα νέα σύνορα στη Μέση Ανατολή, σύμφωνα με τον αντισυνταγματάρχη Ralph Peters

«[...] Η πιο κατάφωρη αδικία στις διαβόητα άδικες περιοχές ανάμεσα στα Βαλκάνια και τα Ιμαλάια είναι η απουσία ενός ανεξάρτητου κουρδικού κράτους. Υπάρχουν 27 με 36 εκατομμύρια Κούρδοι που ζουν στις όμορες περιοχές της Μέσης Ανατολής (οι αριθμοί είναι ανακριβείς επειδή κανένα κράτος δεν έχει επιτρέψει μέχρι τώρα μία ειλικρινή απογραφή τους). Περισσότεροι από το σημερινό πληθυσμό του Ιράκ, ακόμα και ο μετριοπαθέστερος υπολογισμός καθιστά τους Κούρδους τη μεγαλύτερη εθνική ομάδα χωρίς το δικό της κράτος. Ακόμα χειρότερα, οι Κούρδοι καταπιέζονται απ' όλες σχεδόν τις κυβερνήσεις που ήλεγξαν τους λόφους και τα βουνά στα οποία ζουν από την εποχή του Ξενοφώντα.

Οι Ηνωμένες Πολιτείες και οι σύμμαχοί τους έχασαν μία χρυσή ευκαιρία για να αποκαταστήσουν αυτή την αδικία μετά την πτώση της Βαγδάτης. Ένα κράτος-Φρανκεστάιν, κατασκευασμένο από κομμάτια που δεν ταιριάζουν μεταξύ τους, το Ιράκ θα έπρεπε να χωριστεί αμέσως σε τρία μικρότερα κράτη. Δεν το κάναμε από δειλία και κοντόφθαλμη οπτική, υποχρεώνοντας τους Κούρδους του Ιράκ να υποστηρίξουν τη νέα ιρακινή κυβέρνηση, κάτι το οποίο κάνουν απρόθυμα, ως *quid pro quo* για την καλή μας θέληση. Όμως σε περίπτωση που γινόταν ένα ελεύθερο δημοψήφισμα, δεν υπάρχει αμφιβολία ότι περίπου το εκατό τοις εκατό των Κούρδων του Ιράκ θα ψήφιζαν υπέρ της ανεξαρτησίας.

Όπως θα το έκαναν και οι Κούρδοι της Τουρκίας, που υποφέρουν εδώ και χρόνια, και οι οποίοι υφίστανται από δεκαετίες μια βίαιη στρατιωτική καταστολή και τον υποβιβασμό τους, εδώ και πολλές δεκαετίες, σε «ορεσίβιους Τούρκους», σε μια προσπάθεια να ξεριζώσουν την ταυτότητά τους. Ενώ, στην Τουρκία, η δυσχερής θέση των Κούρδων είχε αμβλυνθεί κάπως στη διάρκεια των τελευταίων δέκα χρόνων, η καταστολή ξαφνικά οξύνθηκε ξανά και το ανατολικό πεμπτημόριο της Τουρκίας θα έπρεπε να θεωρείται μία κατεχόμενη περιοχή. Όσον αφορά τους Κούρδους της Συρίας και του Ιράν, και αυτοί, με τη σειρά τους, θα έτρεχαν να ενωθούν με το ανεξάρτητο Κουρδιστάν, εάν μπορούσαν. Η άρνηση των νόμιμων δημοκρατιών του κόσμου να υπερασπιστούν την ανεξαρτησία των Κούρδων, είναι ένα αμάρτημα της

παράλειψης πολύ βαρύτερο από τα αδέξια, μικρότερα αμαρτήματα που διαπράττονται εις βάρος των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και τα οποία συνήθως συγκινούν τα μέλη της χώρας μας. Και παρεμπιπτόντως, ένα ελεύθερο Κουρδιστάν που θα εκτεινόταν από το Ντιγιαρμπακίρ μέχρι το Ταμπρίζ [πόλη του ιρανικού Κουρδιστάν. σ.τ.μ.], θα ήταν το πιο φιλοδυτικό κράτος στην περιοχή που εκτείνεται ανάμεσα στη Βουλγαρία και την Ιαπωνία.³⁵

³⁵ Αποσπάσματα από το άρθρο του Ralph Peters, “Blood borders” [Ματωμένα σύνορα], *Armed Forces Journal*, Ιούνιος 2006 (<http://larsanderson.org/files/2011/10/armed-forces-journal-blood-borders-june-2006.pdf>).